Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...һинай 1921 оной ...ийн 21-һээ гарана | № 114 (13919) | 1975 оной майн 22, четверг | Сэн 2 мүнгэн.

КПСС-эй XXV СЪЕЗДЫЕ ЖАЛАЙ ШЭНЭ АМЖАЛТААР УГТАЯ!

...А ҺАРЫН ...СЭБ ...РГЭГДЭЭ

Хурамхаанай леспромхозой коллектив модо бэлэдхэхэ, шэрэхэ таба һарынгаа түсэбые болзорһоонь арбан хоёр хоногоор уридшалан дүүргэһэн тухайгаа элидхэбэ. Тэдэнэр «Забайкаллес» комбинат дотороо эгээл түрүүлэн таба һарынгаа түсэб түгэсхэһэн байна.

В. П. Парамоновой, В. С. Щукинай, В. И. Спиридоновой даадаг модо бэлэдхэлэй комплексно бригадануудай эршэтэ шанга ажалай ашаар түсэб болзорһоо урид дүүргэгдээ. Эдэ коллективүүд һунгалтын үдэрэй, партиин XXV съездын хүндэлэлэй ажалай вахтада жагсаад, модо бэлэдхэхэ, таллуулха даабаряа үдэр бүхэндэ үлүүлэн дүүргэнэ.

Леспромхозой модошод таба һарын түсэбһөө гадуур 8000 кубометр модо бэлэдхэхэ, шэрэхэ гэжэ хараалаа. Даабариһаа гадуур бэлдэгдэһэн энэ модоор 2-2 байратай 100 гэр барижа болохо юм.

Н. ТЮРНЕВ.

ҺҮҮЛШЫН ГЕКТАР

...техникын түрүү онол ...дые хэрэглэжэ, зүб ...рот нэбтэрүүлэн, эр...артай өөрын үрэһэ ...ургуулжа, газар эл... үтэгжүүлхэ хүдэл... һайнаар хэдэг бо... ...ын үрэһэ тариха бол...рмые зүбөөр тааруу...лэн, манай колхо...акторна бригаданууд ...жэлнүүдтэ тарьянай ... ургаса абана.

...до бүхы тараалан...тар бүриһөө 16,5—...нер ороохо хуряажа ... Байгша ондошье ... бага бэшэ ургаса ... зорилготойбди.

...элдэ хожом болотор ...байжа, хабарай эр...рилгын хүдэлмэридэ ... һаатал ушаруулаа..., бүхы бригаданууд... ...н 6-һаа эмхитэйгээр ..., юһэн үдэр соо ...тарта гол түлэб шэ...эрээһэлүүлэн тараад, ...дүүргээ. Энээнэйнь ...тусхай комисси яба...гада бүхэнэй ямар ...гаар тариһанние шалгаад, тушаажа абаа, энээгээрнь мүрысөөнэй дүн гаргаа.

Эртын тарилга дүүргэһээр лэ бригада бүхэн үдэр хоног гэнгүй, ажалайнгаа эршэ һуладхангүй, обёос, кукуруза, хартаабхаяа түлэг тарижа эхилэнхэй. Һүүлэй 3 үдэр соо үлэһэн бүхы 800 гектар обёосой хахадынь таригдаа, мүн 700 гектар кукурузын 400 гектарынь, 50 га хартаабхын хахадһаа ехэнхинь таригдаба. Жэшээнь, мүнөө кукуруза ургуулдаг дүрбэн звено үдэр бүри 100 гаран га тарина. Тиигэжэ ойрын үдэрнүүдтэ хабарай бүхы тарилгые дүүргэхээр, һүүлшын гектарнуудта тарилга хэгдэнэ.

Һаяшаг механизаторнуудай дунда дэлгэрһэн мүрысөөнэй һүүлэй арбан хоногой дүн гаргагдаад, нэгэдэхи отделениин тракторист Пантелеймон Аносов, тарилгынь агрегадай сеялкэшэд Михаил Унагаев, Алексей Южанинов гэгшэд үдэр бүри даабаряа 227 процент дүүргэдэг байба. Мүн нүгөөдэ отделенинүүдэй трактористнар Анатолий Анасов, Александр Жаркой, Петр Ванчиков болон бусад сеялкэ шэрэжэ, тарихадаа үдэр бүри хоёр нормо дүүргэнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ сабшалан уһалалга түлэг дундаа. Колхоздо мүнөө хори гаран луговодууд, табан бүлүүр станци хүдэлжэ, үдэр һүнигүй газар уһална. Мүнөө бүхы 800 гектар сабшалан нэгэ дахин уһалагдажа, заримаһиинь хоёрдохёо ундалуулагдажа байна.

А. СОКОВИКОВ,
Хяагтын аймагай Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

ҮНДЭР УРГАСА АБТАХА

Захааминай аймагай Санагын совхоз гол түлэб эбэртэ бодо мал үсхэбэрилдэг ажахы юм.

Тус ажахы дээрэ сабшалан һайжаруулха тусхай отряд эмхидхэгдэнхэй. Энэ отряд үнгэрһэн үбэлһөө захалаад хоёр мянга гаран тонно наг шэбхэ сабшалан дээрэ гаргаба. Тэрэнэй 1200 тонныень сабшалан һайжаруулха габшагай хоёр һарын туршада гаргаа. Тэрэнь олон жэлэй ногоо таригдахаар хараалагдаһан Улаан-Болдог, Хуурлиг, Хужарта гэжэ газарнуудта, хамта дээрээ 200 гектар хахалагдаһан газар дээрэ зөөгдөө. Энэ хүдэлмэриин эхинһээ оролсоһон «МТЗ-50» тракторай жолоошон Очир Садаев гансаараа шахуу зөөбэ.

Мүн таримал ногооной талмайнуудые хашаалха һургааг бэлдэжэ зөөлгэндэ трактористнар Дашинима Бабалаев Шираб Уржанов хоёр һайнаар хүдэлөө. Эдэнэр бэшэ нүхэдтэеэ 10 мянган һургааг голлуулһан байха юм. Тракторист Михаил Намсараев Саян Абралов хоёр «ДТ-75» трактораар 125 кубометр баханын модо өөһэдөө бэлдэжэ зөөгөө. Энэнь 9 километр хашаа бодхоохоодо элбэг хүрэхэ гэжэ тоологдоно.

— Олон жэлэй ногооной таригдаха 200 гектар газарай 150 гектарыень «Бурводстройн» Захааминай нүүдэл колонно хахалха, бэшыень өөһэдын хүсөөр хахалха ёһотойбди, — гэжэ совхозой агроном нүхэр Д. Бабалаев хөөрэнэ.

Энэ совхоз олон жэлэй ногоо тарижа ургуулха талаар дүршэл ехэтэй болож байһан ажахы юм. «Гуран» сортын Сибириин волоснец, пырей, житняк гэжэ олон жэлэй ногоонуудые 743 гектар дээрэ тараад, үрэһэ хуряажа абадаг болонхой. Нёдондо жэлэй эртын мүндэр ургасыень сохижо, үрэһэ абхуулаагүй. Гэбэшье, малай тэжээл болохо үбһэ 6419 центнер хуряаһан байна. Энэнь хуряагдаһан талмайн гектар бүриһөө 18.6 центнер ургаса абтаһан болоно. Хэрбээ мүндэртэ дайрагдаагүй һаа, үшөө 2—3 дахин ехэ үбһэн абтаха байгаа. Энэл даа эндэхи нютагай нюуса, арга боломжонууд.

Д. АЮШЕЕВ.
манай корр.

АРГА БОЛОМЖОНУУДАА ГҮЙСЭД ХЭРЭГЛЭХЭ

Табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй түрүүшын кварталай үрэ дүнгүүдээр «Электромашина» заводой коллектив СССР-эй Электротехническэ промышленностиин бүхы предприятинуудай дундаһаа 2-дохи һуури эзэлжэ, министерствын болон профсоюзай ЦК-гай 2-дохи мүнгэн шанда хүртэһэн байгаа.

Энэ коллектив кварталай туршада 1610 электродвигатель, 125 автокран бүтээгээд, арадай ажахыда эльгээгээ. Тиихэдэ Байгал-Амарай түмэр замай барилгашадай захилаар 60 автокран бүтээжэ эльгээһэн юм. Мүнөө эдэ автокранууд Звездный городогто, Нижнеангарскда ашаглагдажа байна.

Гол зүйлэй продукци гаргахынгаа хажуугаар арад зоной хэрэглэлэй эд бараа бүтээхэ асуудалда ехэ анхарал хандуулагдана. Бүтээн гаргагдаһан бүхы продукциин хубида эдэ зүйлнүүд бага бэшэ һуури эзэлнэ. Кварталай туршада 660 мянган түхэригэй хэрэглэлэй зүйлнүүд бүтээгдээ. Мүн хүдөө ажахын захил саг болзор соогоо бүтээгдээ. Заводой хүдэлмэришэд 500 мянган түхэригэй продукци хүдөө ажахын захилаар бүтээгээ.

Заводой коллектив апрель һарын түсэбые мүн лэ амжалтатайгаар дүүргэһэн байна. Продукци үйлэдбэрилхэ, худалдаха түсэб 102 процент дүүргэгдээ. Хэрбээ түрүүшын кварталай түсэбһөө гадуур 85 мянган түхэригэй продукци худалдагдаһан байбал, ганса апрель һарын түсэбһөө гадуур 30 мянга гаран түхэригэй продукци худалдагдаа.

Байгша оной түсэбые болзорһонь урид дүүргэхэ, мүн табан жэлые бүхы дээрэнь амжалтатайгаар түгэсхэхэ гэһэн социалис мүрысөөндэ үйлэдбэриин олон түрүүшүүл шалгарна. Мүнөө заводой үйлэдбэриин 100 гаран түрүүшүүл табан жэлэйнгээ хубиин түсэбые дүүргэһэн байна.

Социалис мүрысөөндэ амжалта түйлаһан хүдэлмэришэд Майн һайндэрнүүдэй урдахана урмашуулагдаа. Хубиингаа түсэбые болзорһоонь холо уридшалан дүүргэһэн 17 хүдэлмэришэд «юһэдэхи табан жэлэй ударник» гэһэн тэмдэгээр, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаа.

Кран бүтээлгын, инструментальна цехүүд социалис мүрысөөндэ эрхимлэжэ, цехүүд соохоо түрүүлжэ ябана. Мастерска участогууд, бригадануудай хоорондо социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдээ. Мастер Г. П. Шаманскиин даадаг участок, Б. Цымбаловай, Г. Ключеровой хүтэлбэрилдэг бригаданууд энэ мүрысөөндэ һайн үрэ дүн харуулна.

Заводой хүдэлмэришэд партиин XXV съездын хүндэлэлэй социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ тухайгаа мэдүүлнэ. Тэдэнэр урданиь абаһан социалис уялгануудаа хаража үзэхэ, тэдэнэй болзорһоонь урид дүүргэхэ арга боломжонуудаа хэрэглэхэ гэжэ шиидээ. Мастерска участок, бригада бүхэн ажалай эмхидхэл һайжаруулха, бүтээсыень дээшэлүүлхэ юм. Заводой коллектив энэ жэлэй угтамжын түсэбые үлүүлэн дүүргэхэ, ерэхэ жэлэй даабари һайнаар дүүргэхэ үндэһэ һуури байгуулжа байна.

С. АЮШЕЕВА.

...РҮҮ КОЛЛЕКТИВТЭ—ШАН

...эй Шулуу нүүрһэнэй ...ленностиин министер...коллегиин ба энэ һалба...хүдэлмэрилэгшэдэй проф...ЦК-гай шиидхэбэриин ...Бага-Холбоолжоной шу...нүүрһэнэй разрезэй кол... ...Байгша оной түрүүшын ... дүнгүүдээр бүхэсо...социалис мүрысөөндэ ...шаба. Энэ предприя... ...коллективтэ 1700 түхэ...гербадахи мүнгэн шан ...даха болонхой.

...ын аймагай промыш...предприятинуудай дунда ... социалис мүрысөө...дэхи кварталай дүн... тус разрезэй коллективтэ КПСС-эй райкомой, аймагай Соведэй гүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг барюулагдажа, аймагай Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэбэ.

Бага-Холбоолжоной горнягууд табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ амжалтатай һайнаар хүдэлжэ байна. Тэдэнэр табан жэлэйнгээ түсэбтэ даабарииие болзорһоонь юһэн һараар урид дүүргэһэн тухайгаа мэдээсээ һэн. Тиихэдэ нэгэдэхи кварталай түсэб бүхы талаар 110—120 процент дүүргэжэ, продукциин өөрын үнэ сэн нилээд хямдаруулһан юм.

Василий Кириллович Федосеев, Георгий Кузьмич Брылев гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг экскаваторнуудай экипажнууд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллана. Тэдэнэр заримдаа халаан бүриингөө даабарииие 130—140 процент дүүргэдэг байна. Ленинэй орденто П. В. Балалаешников, П. И. Коновалов, Г. С. Покацкий болон бусад олон ажалай түрүүшүүл горнягуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй манлайда ябана.

Эндэхи шахтёрнууд юһэдэхи табан жэлэй түсэбһөө гадуур «хара алта» абалгаяа үргэлжэлүүлһээр.

Манай корр.

...ХЫ ШАДАЛААРАА

... табан жэлэй тү...жэлэй үнгэрһэн һара...дүрбын совхозой һаа...лна һайн үрэ дүн...йлаа. Тэдэнэр КПСС-...ай партида, совет ...дандаһан Хандалгада ...гон, түрүүшын квар... һааха түсэбөө бол... урид үлүүлэн дүүр.... Үнгэрэгшэ үбэлжэл... үбһэ тэжээлэй хэды ...байбашье, малайнгаа ...ые муу бэшээр үнгэр...

...гшэ жэлдэ хоёр мян...дабаа дабаһан түрүү ... совхозой Могойн ...олон юм. Тэдэнэй ...Федорова, А. Будае...Николаева болон бусад .... Тэдэнэр энэ жэлдэ ...ниһоо бага бэшэ һү һааха хүсэлэнтэй. Мүн 2 мянгатанай тоодо оролсоһон совхозой түбэй фермын дүршэлтэй һаалишан Ж. Маланова харууһалдаг үнеэн бүриһөөнь энэ жэлдэ 2000 килограммһаа дээшэ һү һааха социалис уялга абанхай. Эдэнэр апрель һарада һү һааха, гүрэндэ худалдаха даабарияа үлүүлэн дүүргэһэн байна.

Тиигэжэ тус совхозой һаалишад абаһан уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлхын, һү һаалгаар хахад жэлэйнгээ түсэбтэ даабари болзорһоонь урид дүүргэхын тула оролдожо, хамаг хүсэсэ элсүүлэн ажаллана.

Ц-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА,
хүдөө бэшэгшэ.
Хориин аймаг.

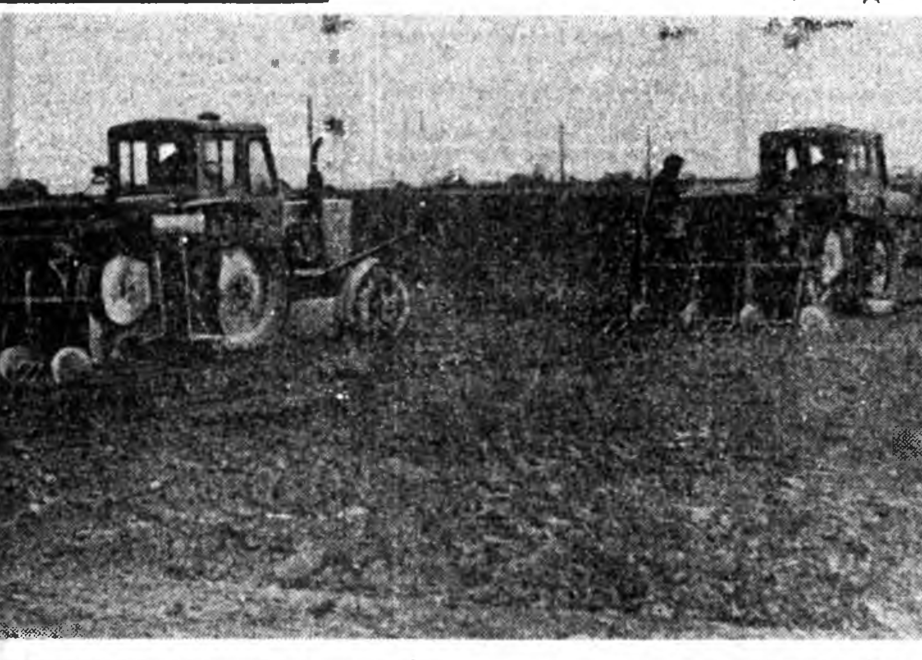

Кабанскын аймагай Оймoрой совхоз байгша ондо 450 гектарта хартаабха тариха юм. Тус совхозой 3 отделениин хартаабхын звенонууд Владимир Албатаев, Димтрий Черноговский, Василий Темников гэгшэд халаанайнгаа нормо холо үлүүлэн дүүргэнэ. Хоёрдохи отделениин үнинэй, дүй дүршэлтэй болоһон хартаабхашан Дмитрий Петрович Черноговский долоодохи жэлээ хүдэлжэ ябана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Василий Темниковэй, Дмитрий Черноговскиин звенонууд хартаабхын поли дээрэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҺУНГАЛТАДА БЭЛДЭЛГЭ ТУХАЙ

«РСФСР-эй, республикын Верховно Соведүүдэй, нютагай Соведүүдэй һунгалтада бэлдэхэ хүдэлмэриин хэр ябажа байһан тухай» асуудал Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум үсэгэлдэр хараба. Ээлжээтэ заседани дээрэ энэ асуудалаар Октябрьска районой, Кабанскын аймагай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр И. А. Антакшинова, А. А. Данько, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй эмхидхэлэй таһагай даагша Г. И. Воронин гэгшэд элидхэл хэбэ.

КПСС-эй XXIV съездын, ЦК-гай декабриин (1974 оной) Пленумэй шиидхэбэриие бодото дээрэнь бэелүүлхэ уряа доро һунгалтада бэлдэхэ хүдэлмэри ябуулагдана гэжэ заседани дээрэ онсо тэмдэглэгдэбэ.

Аймагуудай, районуудай Соведүүдэй гүйсэдкомууд болохоёо байһан һунгалтаяа хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар үнгэргэхын тула ехэ хүдэлмэри ябуулжа байна. Гүйсэдхэхэ комитедүүд эмхидхэлэй-техническэ хэмжээ ябуулгануудые сагтань хараалхаһаа гадна, предприяти, ажахы болон эмхи зургаанай хүтэлбэрилэгшэдые, һунгуулиин окружной комиссинуудай түрүүлэгшэ, секретарьнуудые суглуулжа, туһатай семинарнуудые үнгэргэбэ.

РСФСР-эй Верховно Соведые һунгаха 5, Буряадай АССР-тэ 150, нютагай Соведүүдые һунгаха 8550 округууд республика доторнай эмхидхэгдэнхэй. Һунгалтые амжалтатайгаар үнгэргэхын тула һунгуулиин 705 участок ажаллана.

Һунгуулиин участок бүхэндэ агитпунктнууд нээгдэнхэй, тэндэнь эгээл түрүүшынхиеэ дуугаа үгэхэ залуу һунгагшадай булан эмхидхэгдээ. Республика дотор нээгдэһэн бүхы агитпунктнууд ажалаа түсэбэй ёһоор ябуулжа байна. Һунгагшадай списогууд табигдажа, дүүргэгдэхэ шатадаа оронхой.

Гэбэшье нютагай Соведүүдэй зарим гүйсэдхэхэ комитедүүд соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие муугаар ябуулна гэжэ онсо тэмдэглэгдэбэ. Клубуудай, библиотекэнүүдэй зарим хүдэлмэрилэгшэд энэ шухала кампанида мүнөө болотор хабаадалсаагүй байһаар.

РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй Конституцие, һунгалта тухай Дүримые нарината сахихые аймагуудай, городуудай, районуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум уялгалба.

Тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ республикын хэлхээ холбооной управлениин начальник Б. Р. Очиров, Улаан-Үдын авиапредприятиин түлөөлэгшэ Е. М. Ступлев, түмэр замай Улаан-Үдын отделениин начальник А. Л. Кванталиани, республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй, полиграфиин, номой худалдаанай талаар управлениин начальник Н. Б. Павлов болон бусад хабаадалсаа.

1975 ЮНИИН 15

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

БАМ-Тындын түмэр замай барилгашад, хабсаргагшад, проект табигшад, ашаглалгада оруулагшадта, партийна, профсоюзна ба комсомолой организацинуудта, барилгада хабаадагшад бүгэдэндэ

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Ашаглагдаагүй ой тайгата хизаарай орёо түбэгтэй оршон байдалда БАМ-Тындын түмэр замай лини бариха ехэ хүдэлмэриин болзорһоо урид дүүргэгдэжэ, поезднуудай ябалга тогтоогдомол болзорһоо табан һараар урид нээгдэжэ, ажалай түрүүшын илалтын түйлагдаһантай дашарамдуулан, Таанадые, Байгал-Амарай түмэр замай барилгашадай олон тоото отрядуудай нэгые Советскэ Союзай коммунис партиин Центральна Комитет халуунаар амаршална.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай түйлаһан Илалтын 30 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зорюулагдаһан социалис мүрысөөнэй үргэнөөр дэлгэрһэнэй ашаар, хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй эрэлхэг зориг, ажалай баатаршалга олоороо гаргаһанай, партийна, профсоюзна ба комсомолой организацинуудай зүгһөө политическэ болон эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулһанай ашаар эдэ амжалтанууд түйлагдаа.

Шэнэ линеэр ябажа эхилһэн ушар арадай ажахын ехэ удха шанартай, Байгал-Амарай түмэр зам бариха хүдэлмэрие саашадань улам үргэдхэхэ, Сибириин ба Алас-Дурнын байгаалиин баялигуудые хурдан түргэнөөр ашаглаха арга боломжо хангаха байна.

Байгал-Амарай түмэр зам барижа байгаа комсомолшууд ба залуушуул, барилгада хабаадагшад бүгэдөөрэн манай арадай ажалай алдарта гурим заншалнуудые арьбадхан, урдахи зорилгонуудаа саашадаашье нэрэтэй солотойгоор дүүргэхэ, Советскэ Союзай Коммунис партиин XXV съездые эрхимээр угтахын түлөө социалис мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гээд этигэжэ байһанаа КПСС-эй Центральна Комитет элирхэйлнэ.

Л. БРЕЖНЕВ.
Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Генеральна Секретарь.

А. А. ГРОМЫКЫН, Г. КИССИНДЖЕРЭЙ УУЛЗАЛГА ТУХАЙ

ВЕНЭ. (ТАСС). А. А. Громыкын, Г. Киссинджерэй уулзалга тухай хамтын мэдээсэл тунхаглагдаа. Тэрээн доторнь иигэжэ хэлэгдэнэ:

«Урда тээнь хэлсэгдэһэнэй үндэһөөр, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, США-гай гүрэнэй секретарь, национальна аюулгүйн талаар президентын туһалагша Г. Киссинджер майн 19—20-до Венэ хотодо уулзаһан байна.

Хоёр ороной арадуудай эб найрамдал бэхижүүлгын аша туһада совет-американ харилсаае саашадань улам һайжаруулха ба хүгжөөхэ гэдэг хараа бодолоо саашадаа сэхэ шууд баримталха гэжэ хоёр талын шиидэнхэй байһаниинь нэгэ һаналтайгаар тусхайлан тэмдэглэгдэбэ.

СССР-эй ба США-гай хоорондохи хоёр талын харилсаанай асуудалнуудаар, тэрэ тоодо стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые саашадань хизаарлалгада хабаатай асуудалаар, һанал бодолнуудаа зүбшэн хэлсэһэн байна. Тэрэшэлэн хоёр талые һонирхуулдаг уласхоорондын хэдэ хэдэн асуудалнууд: Европодо аюулгүй байдал, харилсаа холбоо хангаха зүблөөнэй хүдэлмэридэ һайшаагдамаар хубилалта түйлаха, тэрэниие дары түгэсхэхэ зорилго, Дунда Зүүн зүгтэхи байдалые зүйтэй таарууһаар, амгалан гуримаар заһаруулха ябадалтай холбоотой хэрэгүүд тэрэ тоодо Женеводэхи эбэй конференциин хүдэлмэри һэргээхэ тухай ба бусад хэдэн асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Гэхэтэй хамта Москва, Вашингтон, Владивостогто совет-американ дээдэ тушаалтадай хэһэн уулзалгануудай ашаар түйлагдаһан хэлсээнүүд ба ойлгомсолгонуудые хоёр тала үндэһэ болгоһон байна.

Бүтэмжэтэйгөөр үнгэрһэн хөөрэлдөөнүүд, хоёр талын һанамжын ёһоор, ашатай туһатай байба».

Партийна эдэбхитэдтэй уулзаба

ХЕЛЬСИНКИ. (ТАСС). КПФ-эй ЦК-гай уряалаар эндэ ерээд байһан КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн А. Я. Пельше Турку хотодо ошожо, КПФ-эй окружной эмхиин эдэбхитэдтэй уулзаба.

СССР-эй Верховно Соведэй делегаци Бирмингемдэ

БИРМИНГЕМ. (ТАСС-ай тусхай корр.). Англиин индустриальна томо центрнүүдэй нэгэнэй — Бирмингем хотын засагаархид, худалдаа наймаанай бүлэгүүдэй түлөөлэгшэд эндэ айлшаар ерэһэн СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшэ В. П. Рубен түрүүтэй СССР-эй Верховно Соведэй делегацие халуунаар угтаа.

Эдэнэр автомобильнуудай түхеэрэлгэ үйлэдбэрилхээр, самолёдуудые бүтээхээр мэргэжэһэн, совет промышленностьтай худалдаа наймаанай холбоо барисаа эдэбхитэйгээр бэелүүлдэг «Лукас индастриз» гэжэ фирмын промышленна предприятинуудай нэгэндэ ошожо танилсаба.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ АЛЛЕЙ

МИНСК. (ТАСС-ай корр.). Дэлхэйн хоёрдохи дайнай үеэр фашизмые һамна сохиһон Илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулагдажа зарлагдаһан Эб найрамдалай тала баригшадай уласхоорондын уулзалга тухай дурасхаал болгон, баатар хото Минскдэ Эб найрамдалай аллей бии болгогдоо.

Уулзалгада хабаадагшад — Европын ба бусад оронуудай. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй, Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын демократическа федерациин делегацинуудай гэшүүд эндэ майн 20-ной үдэр каштануудые һуулгаба.

Эб найрамдалай аллей Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай түйлаһан Илалтын 20 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зорюулжа һуулгагдаһан аллейтэй зэргэлээд, мүрэнэй баруун бэедэ һалбарха юм. Эб найрамдалай тала баригшад энэ аллейе һуулгахадаа, Европын олон оронуудые, бүхы хүн түрэлтэниие фашизмһаа сулөөрүүлһэн совет арадта, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ гүн ехэ баяр баясхалантай байһанаа элирхэйлэн мэдүүлээ. Шэнэ түхэлэй фашизмын ямаршье үзэгдэлнүүдтэ эсэргүү, амгалан байдалай түлөө тэмсэхэ шухала байһые энэ аллей хэтын хэтэдэ һануулжа байхал.

МҮНӨӨ САГАЙ ТОН ШУХАЛА ЗОРИЛГО

ВОЛГОГРАД. (ТАСС-ай корр. И. Бирюкова). Киноискусствын ехэ һайндэр — фашизмда эсэргүү тэмсэл харуулһан фильмүүдэй уласхоорондын фестиваль — Волгоградта болоод, майн 20-до дүүрэбэ. Энээндэ хабаадагшадта фестивалиин дипломууд ба дурасхаалай медальнууд баярай оршон байдалда барюулагдаа.

Италиин киногой элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшадай олохон түлөөлэгшэд фестивальда ерэһэн байна. Совет харагшадта һайн мэдээжэ болоһон Д. Сантис, Ф. Ванчини, Н. Лой, залуу режиссёр, сценарист ба уран зохёолшо В. Скиральди гэгшэд тэдэнэй тоодо бии. Шэнэ түхэлэй фашизмын хархис муухай аашануудые элишэлһэн документальна фильмын түлөө В. Скиральдиие алаха гэжэ нюуса хархис бүлэгэйхид шиидхэһэн байгаа. Теэд тиимэ шиидхэбэри патриодые айлгаагүй. Фестивальда табигдаһан «Фронтһоо бэшэг» гэжэ документальна шэнэ лентэнь фашизмын һэргэхэ ябадал тохёолдуулхагүй, үнгэрһэн сагһаа тобшололнуудые хэхэ гэһэн уряа болоно.

— Манай фильмүүдые ехээр һонирхожо, баяртайгаар харадатайнь түлөө волгоградайхидта баясхалан хүргэнэбди, — гэжэ В. Скиральди хэлэбэ. — Фашизмын хархис аашануудые элишэлһэн шэнэ кинолентэнүүд гансашье дайн тухай фильмүүд бэшэ юм. Дайнай дүүрэбэшье, фашизмда эсэргүү тэмсэл үргэлжэлһөөр.

Комсомолой ажабайдал

ХҮДЭЛӨӨН ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

Агууехэ Илалтын 30 жэлэй ойе баяр баясхалангай, ажалай ехэ эдэбхиин оршон байдалда һаиндэрлэбэбди. Совет арадай туйлаһан түүхэтэ Илалтын 30 жэлэй ойе ажалай ехэ амжалтатайгаар, ниитын ажабайдалда эдэбхитэй хабаадалгатайгаар угтаха гэһэн үүсхэл комсомолшууд болон залуушуулай дунда үргэнөөр дэлгэрээ һэн.

Илалтын 30 жэлэй ойе һайндэрлэһэн 1975 ондо, юһэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ «Өөрынгөө түлөө, тэрэ хүбүүнэй түлөө» гэһэн уряа доро ажаллая гэһэн Москвагай комсомолшуудай үүсхэл манай республика дотор үргэнөөр дэмжэгдээ, залуу хүн бүхэнэй нангин хэрэгынь болоо һэн.

Жэшээнь, Улаан-Үдын «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто «Электромашина» заводһоо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда 300 гаран хүн мордоо бэлэй. Теэд тэдэнэй 59 сэрэгшэд түрэл предприятидаа бусаагүй. Эхэ оронойнгоо түлөө ами наһаяа үгөө. Тэдэнэрэй дунда кран бүтээлгын цехтэ хүдэлжэ байһан комсомолшууд Илья Хвостаченко, Алексей Вершинин, Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн хүдэлмэришэд П. Г. Сенчихин болон бусад олон аха нүхэднай бии.

Энэ жэлэй январь һарада заводой комсомолшуудай болон залуушуулай хамтын суглаан болоо һэн. Тэндэ хабаадагшад дайнда унаһан 59 баатарлиг фронтовигуудай нэрэ, обогые комсомол-залуушуулай бригадануудай коллективүүдтэ оруулжа, тэдэнэй бүтээхэ ажалые хэхэбди гэжэ бэеэ уялгалаа.

Кран бүтээлгын цехэй комсомолец Г. Барановай хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай звено Советскэ Союзай Герой П. Г. Сенчихинэй түлөө даабари дүүргэхэ хүсэлтэй байһанаа мэдүүлээ. Энэ звеногой штамповщик ВЛКСМ-эй гэшүүн А. Пискунов имагтал эрхим шанартай продукци бүтээхэ, өөрынгөө жэлэй комплексно даабарие Илалтын 30 жэлэй ойдо дүүргэхэ гэжэ бэеэ уялгалаа. Тэрэ хүбүүн хэлэһэн үгэдөө хүрөө.

Валерий Борисюгай даадаг бригада нэгэ хүниие коллективэй бүридэлһөө хорооожо, тэрэнэй орондо 1923 ондо түрэһэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн фронт дээрэ баатарлигаар тэмсэжэ, 1943 ондо наһа бараһан Илья Ивановна Анциферовые бригадынгаа гэшүүн болгон мүнхэлөө.

Тиихэдэ электромеханическа цехэй комсомолшууд энэ цехэй хүдэлмэришэн байһан аад, дайн байлдаанһаа бусаагүй 20 хүниие коллективтээ бэшүүлжэ, тэдэнэй түлөө ажаллахаар дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абаа һэн.

Тиигэжэ эндэхи комсомолшууд болон залуушуул мүнөө бүтээһэн бүхы продукцияа имагтал һайн, эрхим шанартай гэһэн сэгнэлтэтэйгээр тушаана. Байгал-Амарай түмэр замай барилгашадай захилые болзорһоонь урид, эрхим шанартайгаар бүтээхэ гол уялгатай. Тобшоор тэмдэглэхэдэ, хүдэлөөнэй эхилхэдэ залуу үетэн үдэрэйнгөө нормые 115—120 процент дүүргэдэг байһан һаа, харин мүнөө 132—140 процентдэ хүргөө.

Һайнаар ажаллахаһаа, эрхим шанартай продукци бүтээхэһээ гадна, заводой залуу үетэн ниитэ политическэ ехэ хүдэлмэри ябуулна. Дайнда унагшадай намтарые наһа бараһан, хүдөөлүүлһэн газарынь тодорхойлхо талаар ехэ оролдолго гаргаһан байна. Тэдэнэй гэр бүлынхидтэ дүтын түрэлхидтэ бэшэг бэшэһэн.

Ехэ һайндэрэй бэлэдхэлэй үедэ дэлгэрһэн хүдэлөөе улам хүгжөөхэ зорилго заводой комсомолшууд урдаа табинхай. Тиигэхэ ёһотойшье. Энэ хүдэлөөн хадаа журам бэхижүүлхэ, ниитын, сэрэгэй патриотическа хүдэлмэри улам үргэдхэхэ хэрэгтэ гүнзэгыгөөр нүлөөлөө.

«Өөрынгөө түлөө, тэрэ хүбүүнэй түлөө» гэһэн хүдэлөөндэ Ленинэй орденто Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой комсомолшууд болон залуушуул угаа эдэбхитэйгээр оролсоо һэн. Шэрэм шудхалгын цехэй нүхэд Протасовай, Чойдоновой хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай бригаданууд һарын даабариһаа гадуур һара бүхэндэ дайнда унаһан нүхэдэйнгөө түлөө 1000 колодко бүтээжэ байгаа.

Энэ заводой олониитын үргэн хабаадалгатай комсомол-залуушуулай субботник мартын 22-то болоо һэн. Тэндэ 2375 хүн хабаадалсаа. Субботнигто хүдэлжэ олоһон салин хүлһэеэ дайнай ба ажалай ветерануудта Илалтын 30 жэлэй ойн һайндэртэй дашарамдуулан барюулха бэлэг худалдажа абаха жасада оруулаа.

Имэ жэшээнүүдые хото, тосхон бүхэнһөө, коллектив бүхэнһөө олоор дурдажа болоно. Гэбэшье энээхэн хоёр коллективһээ дурдаһан жэшээ хадаа манай республикын комсомолшууд болон залуушуул «Өөрынгөө түлөө, тэрэ хүбүүнэй түлөө» гэһэн хүдэлөөндэ али зэргын эдэбхитэйгээр, гүн сэдьхэлтэйгээр ороһыень гэршэлнэ. Зүгөөр энэ хүдэлөөе заашье замхаангүй, энэ жэлэй түгэсэтэр үргэлжэлүүлхэ гэжэ шиидэһэниинь ямар ехэ гүнзэгы удха шанартайб.

Д. ЦЫРЕНДОНДОКОВ,
ВЛКСМ-эй обкомой таһагые даагша.

ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

ГУШАДАХИ ХАБАР

Баруун-Хабарзаан... Урда сагта эндэ нютагай хүн зоной одонхиной хабарзаан байһан юм. Тэндэ мүнөө Далахайн совхозой һаалиин хоёрдохи фермэ байрлана. Эндэ һаалишадай, мал адуулагшадай, тугалшадай эбтэй эетэй коллектив хүдэлнэ. Тус коллективые КПСС-эй гэшүүн Роза Гомбоевна Бадмаева хүтэлбэрилдэг. Энэ фермын үнинэй малшан — гушадахи хабараа хамтын мал ажал дээрэ үнгэргэжэ байһан Санжит Цыденжаповна Дамдинова тухай хөөрэхэ дуран хүрэгдэнэ.

Санжит Цыденжаповна 1945 онһоо — Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрэһэн жэлһээ эхилээд, мал ажалда таһалгаряагүй хүдэлжэ ябана. Энэ үе соо мал адуулагшааршье, хонишонооршье, һаалишанаар шье хүдэлөөд үзөө. Хамтын мал ажалда хүдэлжэ эхилһэн түрүүшынгээ жэлнүүд тухай нүхэр Дамдинова һаяхан иигэжэ хөөрөө һэн:

— Хүндэл саг байгша һэн даа. Бүхы юумэн дуталдаха. Хүнэй эдихэ юумэншье хомор байха, адууһа малай тэжээлшье дуталдаха. Һаалишад үнеэдээ һааха һаа гадна, үбһэеэ сабшадаг, үбэлдөө гэрэнээ зөөдэг һэмди. Тиихэдэ тугалнуудаа жэл соо өөһэдөө харууһалдаг байгаабди. Үнөө һааһан һүеэ машинадажа тоһон болгоод, колхозой түбэй складта эмээл морёор абаашажа тушаахаш. Тэжээлээр дуталдаха саг хэды олон дайралдагша һэм, тоолохын аргагүй.

Зүб даа, Санжит Цыденжаповна тон зүбөөр хөөрэнэ. Табихэр гушан жэлэй турша соо бэрхэшээлтэй саг олон байгаа. Тэдээнһээ сухарингүй, дааmгайгаар лэ дабажа гарадаг хүнүүд ажалай баян дүршэлтэй болодог. Тэдэнэй нэгэн Санжит Дамдинова мүн болоно.

Дүршэл ехэтэй малшан Санжит Цыденжаповнада тугалшан болохыень совхозой директор табан жэлэй саада тээ дурадхаһан байгаа. Тиигэжэ энэ нүхэр Баруун-Хабарзаанай һаалиин фермэдэ ерэжэ, тугалшан болоһон юм. Анха түрүүлэн тугалнуудые харууһалха, эдеэлүүлхэ зоотехническэ ёһо гуримуудые мэргэжэлтэдһээ һайса асуужа абаад, тэдэнииень заатагүй бэелүүлхын түлөө оролдодог болоо. Эдэ ёһо гуримуудые өөрынгөө ажалай хуули гэжэ тоолодог заншалтай.

Баруун-Хабарзаанай һаалиин фермын тугалнуудай дал соо ороходо, хододоо арюун сэбэр, хуурай байдаг. Хала хананнуудынь, клеткэнүүдынь булта сагаадагдаатай. Байрынь газаахи хашаан соошье сэбэр. Зохидхоноор хэгдэһэн хобоонууд соо тэжээлэй дабһан, минеральна бодосууд ходоодоо байдаг. Бүлеэдхэгдэһэн уһан тугалнуудта дуран сооонь үгтэдэг юм. Намартаа өөрөө сабшажа абаһан хагдаа тугалнуудтаа дэбдидэг заншалтай. Ури дэбдихэһээ холо дээрэ — хододоо хуурай байлгаха аргатай гэжэ тугалшан тоолоно.

Санжит Цыденжаповнагай һүүлэй хоёр жэлэй ажалай дүнгүүд тухай тобшохоноор хөөрэе. 1973 оной намар 40 тугал (түрэһөөр таба хоноһон хойнонь) тушаажа абаһан байгаа. Тэдэнээ үнгэрһэн жэлэй май һара болотор харууһалаа. Тиигээд ондоо гүүртэдэ тушааха үедэнь (6—7 һаратайнууд байгаа) толгой бүринь 140—150 килограмм шэгнүүртэй болоһон байгаа.

Удаань һая гараһан 33 тугал даажа абаба. Тэдэнээ үнгэрэгшэ зундаа харууһалаа. Тиигэхэ зуураа хэдэн жэл соо олоһон дүй дүршэлөө, мэргэжэл шадабаряа хэрэглэн, оролдосо ехэтэйгээр хүдэлһэн байна. Зунай һарануудта тугалнуудай толгой бүриин шэгнүүр 700—800 граммаар нэмээгдэһэн байгаа. Октябрь һарада бүхы 33 тугалынь түлжүүлгын гүүртэдэ тушаагдаһан юм. Тиихэдэ толгой бүринь дунда зэргээр (7—8 һаратайнууд) 189 килограмм татаа һэн.

Үнгэрэгшэ үбэлжэлгын үедэ Санжит Дамдинова 45 тугал харууһалжа гараба. Тэдэниинь харахада, хүнэй нюдэ баясуулмаар: томонууд, таргашууд, далай урда талын хашаа соогуур собхоролдожо, «наадажа» байһаидал гэнэ. Энэ жэлэй январь—февраль һарануудта 45 тугалайнь толгой бүриин шэгнүүр хоногтоо 700 граммаар, март соо 550 граммаар нэмээгдэһэн байна. Үбэлэй һарануудта тугал бүхэнэй шэгнүүрые үдэртөө 500 граммаар нэмээхэ уялгатай байһан юм.

Дурсагдаһан хэдэн тоо, баримтануудые хараад байхадаа, оролдосотой һайн ажалай ашаар иимэ үрэ дүнгүүд туйлагдана гээд онсолон тэмдэглэмээр. Үшөө тиихэдэ тугалшан болоһоор Санжит Дамдинова нэгэшье тугал гарзалуулангүй, бултыень томо болгожо шадаа. Ямар аргаар ажаллажа, тугалнуудаа ямар рациоор эдеэлүүлхэдээ иимэ амжалтатай ябанаб гэжэ һонирхогдоо.

Түрүүшын һара соо тугал бүхэндэ үдэртөө 4 литр һүн үгтэдэг гуримтай. Тэрэнээ үдэртөө 3 дахин адлиханаар хубаагаад, багашаг нүхэтэй угжаар уулгадаг юм. Хоёрдохи һараданъ тугалда үдэр бүри гурба дахин 1—1 литр һүн уулгана. Гурбадахи һарада үдэр бүри 4 литр хэмэл һүн тугалда хоёр-хоёр литрээр үгэдэг байна. Тиихэдэ аарсада талха тарьяанай зүйл, загаһанай тоһо, микроэлементнүүдые холижо, һайса худхаад, удаань бусалгаад үгэдэг заншалтай. Иимэ холимол тэжээл тугалай гурбадахи һараһаань үгэжэ захалдаг. Дүрбэдэхи һараһаань эхилжэ, тугал бүхэндэ үдэртөө килограмм талха тарьяанай зүйл хуурайгаар үгэдэг гуримтай. Һайн шанартай, зөөлэн, үбһэн тугалнуудай дуран соо үгтэдэг, зунай сагта эгээл һайн бэлшээридэ адуулагдана.

— Эдэ бүгэдые жэгдэ баримталаад, тугалнуудаа һайнаар харууһалаад байгаа һаа, һанаһандаа хүрэгдэхэ ха, — гэжэ Санжит Цыденжаповна хөөрэбэ. — Тиигэхэдэ зунай сагта талха тарьяанай зүйл тугалнуудта хуурайгаар үгэбэл дээрэ гээшэ ха. Юундэб гэхэдэ, ногоон шиигтэй, уһан элбэг байна бшуу. Түрүүшын жэл машинадагдаһан һүндэ худхаад үгэхэдэм, тугалнуудни ехээр шэшэжэ, биратай һайнаар таргалаагүй һэн. Гадна үнеэдые заатагүй искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэгтэй. Искусственнаар үрэжүүлэгдэһэн үнеэдэй тугал томо, байдаг, һайнаар эдидэг, түргөөр томо болодог гэжэ анхарагдаа.

Санжит Дамдинова ... нарай мэргэжэлгүйшье ... харууһалдаг тугалнууд ... үбдэхэдэ, өөрөө эмшэл... дэг байха юм. Тиихэдэ ... теринарһаа зүбшөөл ... абадаг, тусхай брошюр ... даг байна. Тугалай хү... үбшэлөө һаань, ветер... врачта хандадаг гурим...

Гушадахи хабараа мал ... дээрэ үнгэргэжэ байһ... галшан Санжит Цыд... на Дамдинова «Социал... рысөөндэ илагша» гэһэн ... дэгээр шагнагданхай. Э... хэртэ «Мал ажалай ... классай мастер» гэһэн ... соло олгогдожо, һара... риинь салин хүлһэн ... процент нэмэгдэжэ ... болоо. Үнгэрэгшэ жэл... лай дүнгүүдээр аймаг... шадай дундаһаа «1974 ... чемпион» гэһэн хүнд... зэргэдэ хүртэжэ, КПСС-... комой, аймагай Совед... сэдкомой, райсовпроф... дэлэлэй грамотаар шаг... Тэрэнэй фото-зурагые а... Хүндэлэлэй самбарта ...

— Энэ зундаа туга... нэй шэгнүүрые үдэрт... граммһаа бага бэшээр ... уялгатайб. Энээнээ ... шадахаб гээд һанаг... гэжэ бэрхэ тугалшан С... Цыденжаповна Дамдино... рэлдөөнэйнгөө түгэсхэ... лээ һэн.

Б. ВАНЧИ...
манай ...

Захааминай аймаг.

ЗАМАЙ ЭХИН

Һүүлэй хэдэн жэлдэ «Искра» колхозой механизаторнуудай зэргэдэ жэл бүри арба гаран залуушуул жагсажа, оньһон техникэтэй холбоһон ажабайдалайнгаа замые түрэл колхозойнгоо поли дээрэһээ эхилдэг.

Энэ жэлэй апрель һарада механизаторнуудай бүгэдэ ниитын һуралсаа эрхимээр дүүргэжэ гараһан арбаад хүбүүд, басагад аха нүхэдтээ хамта хабарай тарилгада эдэбхитэйгээр хабаадажа, ажалай баян дүршэл гарана. Жэшээнь, тракторна, тарьяан ажалай 1-дэхи бригадада зургаан басагад сеялкэшэдээр хүдэлнэ. Тэдэнэр 3-дахи классай механизаторнууд гэһэн үнэмшэлгэтэй юм. Агрегадые даагшын үдын хоол барихада тракторта һуужа, агрегадаа һаадгүй хүдэлгэнэ. Тиигэжэ тарилгын хүдэлмэри минуташье байлгагдадаггүй.

Комсомол басаган Ирина Модина Павел Евдокимович эсэгэтээ хамта «Беларусь» трактораар шэниисэ тарихадаа үдэрэйнгөө даабари 150—170 процентдэ хүргэнэ.

Александра Будникова урзанда Хонхолодоо 8 класс дүүргэһээр Георгий ахынгаа жэшээгээр механизаторнуудай бүгэдэ ниитын һуралсалда хабаадажа, механизатор мэргэжэлтэй болоһон. Мүнөө тэрэ хоёрдохи хабараа поли дээрэ угтаба. Александра Будникова хани басагад Надежда Антонова, Наталья Будникова гэгшэдтэй сеялкэшэдээр ажаллана.

—Үнгэрэгшэ зундаа Петровск-Забайкальскда токариин һургуули дүүргэжэ гараа һэм. Тракторта һуужа, токарёор хүдэлжэ шадахаб. Колхоздомнай алишье мэргэжэлынь хэрэгтэй. Үглөөнэй наранаар урилдан ажалдаа поли дээрэ гараад, бүлжамуурай жэргэн дуулажа байхые шагнахада ямар гоё гэшэб, — гээд Александра Будникова омогорхон хөөрэнэ. Ажабайдалайнгаа ута замай мэргэжэлые шэлэн олоод, тэрээндээ урмашан, залуу наһанайнгаа охиндо обтон, үглөөнэй нарантай урилдан ажаллажа ябадаг залуу басагадта амжалта хүсэе.

Б. ЖАМБАЛОВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Будникова ажалдаа.
Авторай фото.

Мэргэжэлтэ дурадхана

СЭБЭР ПААР — БАЯН УРГАСЫН ҺУУРИ

ОРООҺО тарьяанай ургажа байха үедэ шииг нойтоор дуталдадаг манай республикын эрхэ байдалда саг соогоо элдүүрилэгдэһэн сэбэр паар дээрэһээ найдамтай ургаса абтадаг гээшэ.

Сэбэр паарай онсо ехэ үүргэнь юун болоноб? Нэн түрүүн тэрэ тарялангые элдэб буртаг ногоонуудһаа сэбэрлэнэ. Хоёрдохеор, хүрьһые зөөлэхэнөөр байлгажа, тэндэ булагдаһан ургамалнуудай үлөөдэһые болон үтэгжүүлгэнүүдые эдеэн болгожо, ургамалнуудта тэжээлэй нөөсэ бэлдэгдэнэ. Гурбадахяар, агаар наран хоёрой хүсөөр бамбагар хүрьһэндэ байһан ургасын дайсад — хорхой, шумуул, ургамалай элдэб үбшэн эхэнхидээ үгы хэгдэнэ бшуу. Зүгөөр нютагай байгаалиин эрхэ байдалда зохихоор агротехническэ болзорто, эрхим шанартайгаар элдүүрилэгдэһэн сэбэр паар лэ өөрынгөө ехэ үүргые дүүргэжэ, ашаүрэеэ харуулха байна.

Манай республикын эрхэ байдалда сэбэр паар зүбөөр бэлдэхэ асуудалнууд тушаа эндэ хөөрэжэ үгэхэ хүсэлэнтэйб. Эгээн түрүүн хүрьһэ урбуулжа хахалдаг паар тухай хөөрэе. Иимэ паар республика дотор 140—150 мянган гектар эзэлдэг байна.

ПААРАЙ ашаг үрые дээшэлүүлхын тула тэрэниие саг соонь хахалжа, буртаг ногоондо даруулангүй ходо сэбэр байлгаха эрилтэтэй. Паар болгогдохо газар хахалхадаа ажахынгаа байгаалиин онсо өөрсэ илгаае, полиин үрэжэлтэ хүрьһэнэй зузаание, севооборотой ёһоор ерэхэ жэлдэ ямар ургамалай таригдаха байһые харалсаха ушартай.

Теэд хабарай тарилгын үедэ шахардуу байдаг ушарһаа, эмхидхэлэй хүдэлмэриин һулаһаа зарим ажахыда паар элдүүрилхэ агротехникэ хазагайруулагдажа, паар болгогдоһон поли буртаг ногоондо дарагдашадаг байна. Республикын статистическэ захиргаанай мэдээсэһэнэй ёһоор республикын олонхи ажахынууд һүүлэй жэлнүүдтэ июниин 15 хүрэтэр паар хахалха түсэбөө миил 50—60 процент дүүргэнэ.

Паарай хахад хубинь тооной, уридшалан ямаршье элдүүрилгэ хэгдэнгүйгөөр, июль һарада хахалагдана. Хэтэрхэдээ зарим газарта паараа түрүүшынхеэ август һарада хахалдаг ушар бии. Тиимэһээ паар дээрээ хэгдэхэ элдүүрилгэ хүсэд бэелүүлэгдэнэгүй. Иимэ шанар муутай паар дээрэһээ биратай ургаса абтадаггүй байһаниинь элитэ.

Буряадай хүдөө ажахын туршалгын станциин шэнжэлхэдэ май һарада хүрьһыень нэгэн доро нягтаруулан жэгдэлжэ байгаад хахалагдаһан паар дээрэһээ июльдэ хахалагдаашаһаа гектарай 3,4 центнер ехэ шэниисэ хуряагдаһан байна.

Хура бороогүй хабартаа ямаршье элдүүрилгэ хэгдэнгүй байһан газарые июльдэ, бүри орой хахалжа, паар болгоходо ашаг үрэнь тон бага. Юуб гэхэдэ, июнь гаратар элдүүрилэгдээгүй байһан газар ехээр хаташана. Тиимэ газарые хахалхада томо томоор хэмхэржэ, адли гүнзэгыдэ элдүүрилэгдэнэгүй бшуу. Нүгөө талаараа иигэжэ хэмхэрүүлэгдэжэ хахалагдаһан хүрьһэн бүри түргэнөөр хаташадаг. Буртаг ногоотой тэмсэхэ, ургамалда тэжээлэй нөөсэ бии болгохо хэрэгтэ муугаар нүлөөлдэг.

Ушар имэһээ хабарай тарилгын хүдэлмэри хэжэ байха зуураа майн паар хахалха тон шухала. Хэрбээ иимэ арга гарахагүй байбалнь, газарай хаташахагүйн тула, мүн буртаг ногооe түргэнөөр ургуулан татаха зорилгоор паар болгогдохо полинуудта 6—8 сантиметр гүнзэгыгөөр лущени хэхэдэ, нэгэн доро каток шэрэлсэхэдэ зохид. Иигэжэ элдүүрилэгдэһэн газарые удаарууланга, хабарай эртын тарилгын һүүлээр лэ паар болгон хахалха хэрэгтэй.

Июнь һарада газарай хүрьһэнэй хаташаһан байбал, паар хахалха хүдэлмэреэ зогсоогоод, тэрэнээ түрүүшын һайн бороогой удаа үргэлжэлүүлхэдэ дээрэ. Зундаа хахалхаар хүнгэн хүрьһэтэй, нэгэ жэлэй буртаг ногооной ургадаг полинуудые үлөөхэдэ болохо. Бэшыень хабар эртэ элдүүрилхэ бүхы хэмжээн абтаха зэргэтэй.

ПААР түрүүшынхеэ хахалхадаа заабол предплужнигтай анзаһаар үрэжэлгэ хүрьһэнэй бүхы гүнзэгыгөөр, үшөө 3—5 сантиметрээр тэрэниие гүнзэгырүүлхээр тусхай түхеэрэлгэнүүдые тодхожо үгэхэ эрилтэтэй. Тиигэбэл республикын бүхы нютагуудта үрэжэлтэ хүрьһэн 25—27 сантиметр гүнзэгы болгогдохо ушартай. Иигэжэ үрэжэлтэ хүрьһые гүнзэгырүүлхэдэ шэниисын ургаса гектарай 3,3 центнерээр, тэрэнһээшье ехээр дээшэлдэг гэжэ туршалгануудаар элишэлэгдэһэн байна.

Паар хахалхадаа, шииг ехэтэй хүндэ хүрьһэнһөө бэшыень, нэгэн доро кольчато мухарюулга шэрэлсэхэ хэрэгтэй.

Хахалагдаһан бүхы паар дээрэ буртаг ногооной ургажа байһыень харалсажа, хүрьһыень элдэб аргаар элдүүрилхэ шухала. Зүгөөр иимэ элдүүрилгэ ногооной һая бултайжа байхада хэхэ бэшэ, харин олон жэлэй бог ногооной жэгдээр урган захалха үеэр хэхэ байна. Тиихэдэ буртаг ногооe, иланганаа шүдэр үбһые үлүү ехээр ургуулжархижа болохогүй.

Ганданги уларилтай манай республикын эрхэ байдалда, хүрьһые элдүүрилхэ тааруу зэмсэгүүдые шэлэхэ хэрэгтэй. Хүрьһэндэ шииг нойто барихын тула газарые зөөлэрүүлдэг, буртаг ногооe отолдог аад, хүрьһые урбуулдаггүй машинануудые хэрэглэхэ байна. Тиимэһээ хахалагдаһан паарай хойноһоо харууһалхадаа ... тэй хутагатай культ... гү, али бусад нимэрл... шинануудые хэрэгл... шээтэй.

Хабтайжа үндэһалд... ногоотой тэмсэхын ... дисктэй лущильник ... жэ, тэрэниие хяагай ... таһалхаар лэ гү... утаашань, хүндэлөөш... рэхэ байна. Удаань ... ногоон эшэнүүдэй ... лаар лэ предплу... анзаһаар, гүнзэгыгөөр ... жархиха эрилтэтэй. Х... гоотой тэмсэхэдээ «К... түхэлэй хүндэ куль... раар 14—16 сантим... зэгыгөөр элдүүрилх...

Паар дээрэ элд... хэхэдээ хүрьһэнэй ... байһые харалсаха ... Мүн буртаг ногоон... гаяа олон жэлэй бог ... ургаад байбалнь, га... сагта элдүүрилхэ ... Юуб гэхэдэ, бороог... хүрьһые урбуулан ... хэдэ бог ногоон шии... гайхиһаа үлүүгээр ... гэжэ анхарагдаа.

Республикын бүхы ... гуудта зундаа паар... дохёо хахалдаг ... гэшэ. Энэ гол түл... август һарада хэгд...

Зундаа паар дээ... шэбхэ тараагдаһан ... һаа, тэрэниие хоёрд... халха тон шухала. ... хүндэ хүрьһэтэй ... хоёрлон хахалхад...

Паар хоёрлон хах... августын 15 хүрэт... гэхэ эрилтэтэй. Энэ ... һоо оройтуулжа, ... һарада хахалбал, хү... шииг бага болгод... шэнжэлэгдэнхэй.

ГАЗАРАЙ һа... гэмтэдэг пол... хүрьһые урбуулан... рилдэг машинануу... рэглэхэ байна. Э... хэрэглэхэдээ паар... шынхиеэ майн гурба... бан хоногто «КПП-2,... лэй машинаар 8—10 ... метр гүнзэгыгөөр э... дэг. Буртаг ногоон... халаар лэ энэл ... хоёрдохёо 12—16 са... гүнзэгыгөөр элдүүр... хала. Саашань бурт... ной ургахыень ... байгаад, «КШ-3,6» ... штангова культи... 6—8 сантиметр гүн... элдүүрилхэдэ боло... болон имэрхүү бур... гоотой газарые «КПЭ... хэлэй культиватор... 16 сантиметр гүн... элдүүрилээгүйдэ ар...

Август һарада, ... ехээр орожо эхилһэ... тэрэнээ «КПГ-250» ... культиватораар 20—... тиметр гүнзэгыгөөр ... рилхэдэ һайн.

Бүхы паар үбэлд... жэгдэлэгдэһэн бай... тай. Август һарада ... паараа борнойл... катогоор нягтаруул... эрилтэтэй.

Б. ГОМБ...
Буряадай хүдөө аж... туршалгын станции... тарьяалангай ба агро... таһагые д... БурАССР-эй г... агро...

СОВЕТ ОРОН: ШЭНЭ ҺОНИН

ТЭЖЭЭЛЭЙ УРГАМАЛНУУД ТАРИГДАНА

МИНСК. (ТАСС-ай корр. Е. Галкин). Гомель нютагай ажахынууд тэжээлэй ургамалнуудые тарижа дүүргэбэ. Белоруссиин бусад областьнуудай ажахынууд энэ хүдэлмэреэ түгэсхэжэ байнхай. Мүнөө жэлдэ тэжээлэй ургамалнуудай таригдаха талмай үргэд... мянга гаран гектар... гү, али нёдондо ... 10 мянган гектар... талмай дээрэ иимэ ... һуулгагдаһан байна.

Тэжээлэй свекл... дунда гол һуури ... лорусская красн... шэнэ сортын свек... дана. Энэ сорт бэ... үгэдэг.

Партиин XXV съездын хүндэлэлдэ

ОЛОНОЙ НЭГЭН

Улаан-Үдын судна бүтээлгын заводой цехүүд, участогууд, таһагуудта партиин XXV съездые ажалай бэлэгүүдтэйгээр угтаха мүрысөөн дэлгэрүүлэгдэжэ эхилээ. Коллективүүд арга боломжонуудаа элирүүлхэ, ажалайнгаа бүтээсэ дээшэлүүлхэ гэжэ шиидэһэн байна.

Заводой хүдэлмэришэд съездын хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ оролсоо. Тэдэнэр өөһэдынгөө хубиин түсэб болзорһоо урид дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур продукци бүтээн гаргажа, съездые угтаха гэжэ хараалбад. Заводой олонхи хүдэлмэришэд даабаряа үлүүлэн дүүргэнэ. Мүнөө хүдэлмэришэдэй 50 процентнь табан жэлэйнгээ хубиин түсэб дүүргээд, ерэхэ табан жэлэй тоосоогоор ажаллажа эхилээ.

Тэдэнэй нэгэн слесарь-хабсаргагша Василий Дмитриевич Мархагшинов юм. Суднануудай гидроцилиндр хабсаргадаг мэргэжэлтэй энэ хүдэлмэришэн ажалаа һайнаар шудаланхай. Заводто арба гаран жэлэй туршада ажаллана. Дүй дүршэлтэй, һайн мэргэжэнги хүдэлмэришэн коллективэйнгээ дунда хүндэтэй болонхой.

Тэрэ бүтээһэн продукцияа өөрынгөө тамгаар тушааха эрхэдэ хүртэнхэй. Слесарь-хабсаргагша Мархагшинов хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой слесарь-хабсаргагша И. В. Ивановтой мүрысэдэг юм. Эдэ хоёр хүдэлмэришэд хоорондоо мүрысэхэ зуураа, мэргэжэл шадабаряа улам нарижуулна, бүтээсээ дээшэлүүлнэ. Мүн өөрынгөө дүй дүршэлдэ залуушуулые һургаха уялга абанхай. Василий Дмитриевич жэл бүхэндэ нэгэ хүдэлмэрищэниие ажалда дүршүүлдэг, слесарь-хабсаргагшын мэргэжэлдэ һургадаг юм.

Василий Дмитриевич Мархагшинов мүнөөдэр үсэгэлдэрэйхиһөө, үглөөдэр мүнөөдэрэйхиһөө һайнаар хүдэлхэ гэһэн гол зорилго урдаа табяад, үдэрһөө үдэр бүри улам эршэтэйгээр хүдэлнэ. Хүдэлмэриин сагые зүбөөр хэрэглэжэ, продукци гаргаха даабаряа хододоо үлүүлэн дүүргэнэ. Энээн дээрэһээ һайн шанартай продукци ехээр бүтээн гаргажа, хүдэлмэришэдэй һайшаал магтаалда хүртэжэ байһаар.

Нүхэр Мархагшинов өөрынгөө табан жэлэй даабари Илалтын 30 жэлэй ойн гүйсэхэ үдэртэ дүүргэхэ уялга абаһан байгаа. Тэрэ энэ уялгаа апрель һара соо дүүргэһэн юм. Заводой энэ түрүү хүдэлмэришэн ерэхэ табан жэлэй тоосоогоор ажаллажа байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: слесарь-хабсаргагша В. Д. Мархагшинов ажалдаа.

Д. БАЛДАНОВ.
Фотонь авторай.

ТРАКТОРИСТ БОЛОҺОНДОО БАЯРТАЙБ

1971 оной хабар һэн. Тиихэдэ Түнхэнэй «СПТУ дүүргээд, трактор жолоодохо эрхэтэй хүн нютагтаа ерээ һэм. Ахамад нүхэдни — отделениин эрхилэгшэ Дэмбэрэл Андыков, тарьяан ажалай тракторна бригадые даагша Сэрэн-Дондок Сукеев хоёр ехэтэ баярлаһан, халуунаар угтаһан юм.

— Ахатайнь сүг нэгэ тракторта һуулгая, — гэжэ Сэрэн-Дондок Сыренович дурадхаа һэн.

— Үгы, энэ басаганда «Т-16» трактор үгэе, — гэжэ отделениимнай эрхилэгшэ Дэмбэрэл Санданович арсаба.

Сэхыень хэлэхэдэ, би урмаа хухаран гомдожо:

— Энэ «буруугаартнай» юу хэхэ хүмбиб? Али эхэнэр хүн гээд тооногүй гүт? Газар элдүүрилхэ хүсэтэ трактор үгыт, — гэһэнээ мүнөөшье хүрэтэр мартагшагүйб.

Зүгөөр Дэмбрэл Санданович:

— Мандаа эгээл хэрэгтэй хүн гээшэш. Энэ «буруугаар» ямаршье һайн механизаторһаа дутуугүй ажаллахаш. Жэлэй дүрбэн сагта нэгэшье үдэр мииин үнгэргэхэгүйш. Үбэлжэлгын үедэ складһаа концентрат фермэнүүдтэ зөөхэш, силос нүхэн сооһоо гаргажа, үнеэдтэ тараажа үгэхэш. Түлжүүлэ, шахалгын малнуудташье тарья талха абаашахаш, — гэжэ ойлгуулба.

Иигэжэл тэрэ «буруугаа» жолоодожо эхилээ һэм...

Үшөө һургуулида һуража эхилхэһээ трактораар һонирходог байгааб. Ушарынь юуб гэхэдэ, минии аха, Дарма Ринчинович мэдээ ороходоо хойшо трактористаар ажалладаг байгаа ха юм. Ахымни нүхэд механизаторнууд Дагба Малзуров, Дэмбрэн Соктоев, Намсарай Тарьяшинов гэгшэд манайда суглардаг, трактор, комбайн тухай хөөрэлдэдэг, зүбшэдэг һэн. Тэдэниие шагнажа, ехэтэ һонирходог, атаархадаг бэлэйб.

Ахынгаа тракторта һуулсажа, дуран соогоо ябадаг һэм. Анзаһан дороһоонь дээшээ шамарһан газарай тоһолиг үнгые һайхашаан хаража һууxаар, анхилма һайхан амисхаалһаань һоттон, нойрсон дууралша бэлэйб.

— Басаган хүн аад, яатараа тракторта дурлаһан хүмши? — гэжэ ахамни гайхагша һэн.

— Ехэ болоод, заабол трактор жолоодохоб, — гэгшэ һэм.

Саг жэлнүүдшье үнгэржэ, бишье наһаа хүсөөб. Толтойн дунда һургуули дүүргээд, Түнхэнэй хүдөөгэй техническэ мэргэжэлэй училищада һуража, бага наһанайнгаа хүсэлые бэелүүлээ хүм. Түрүүшынгээ жэл трактористаар ажаллаха зуураа, 900 гектар газар хахалһан байнаб.

1973 оной июниин 27-до коммунис партиин гэшүүндэ абтааб. Энэ үдэр минии наһанда мартагдашагүй баярай үдэр болоо. Түрэл колхозойнгоо коммунистнуудай туһаламжаар агууехэ Ленин багшынгаа байгуулһан Коммунис партиин гэшүүн болоод ябахадаа, хэхэ бүтээхэ ажални угаа ехэ, харюусалгатайшье гэжэ мэдэрээб.

Манай отделениин механизаторнууд угаа эбтэй, ажалша, бэрхэ зон юм. Залуушуулай ажалдаа ядалдахада туһалха, дэмжэхэ хүнүүд олон байдаг. Жэшээнь, энэ үбэл трактор болон хүдөө ажахын техникэ заһабарилха хүдэлмэри тоншье һаа хүшэр хүндэ байдалда үнгэрэгдэбэ. Юуб гэхэдэ, тракторнууд, сеялкэнүүд болон плутуудай запчастьнууд аймагай «Сельхозтехника» нэгдэлдэ үгы байжа, механизаторнууд хуушан, хэрэгһээ гараһан частьнуудые шэнээр һэлбэн заһабарилха баатай болоо.

Хабарайнтаа тарилгын хүдэлмэрние агротехническэ саг болзор соонь, һайн шанартайгаар дүүргэхэ аргатайбди. Тарилгын хүдэлмэридэ хэрэглэгдэхэ бүхы техникэмнай заһабарилагданхай.

Мүнөө хабарайнгаа тарилга түлэг ябуулжа байнабди. Трактор бүхэнөө хоёр халаанда хүдэлгэнэбди. Хабарай тарилгын үедэ социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдээд байна.

С. БАНЧИКОВА,
«Восточные Саяны» колхозой Таһархайн отделениин механизатор, партиина эхин организациин бюрогой гэшүүн.

...РХИМ ХҮБҮҮД, БАСАГАД—...АНДИДАДУУД

...дын аймагай пред-...ти, организаци, ажа-... болон эмхи зургаа-...а һунгалтын урда тээ-...ажалшадай суглаанууд ...о дүүрэбэ. Тэрэ суглаа-...н дээрэ РСФСР-эй болон ...адай АССР-эй Верховно ...үүдэй, нютагай Со-...эй депутадуудта кан-...ууд дэбжүүлэгдэбэ. Му-... окружной комиссинууд ...шадай суглаануудаар ...үүлэгдэһэн депутадта кан-...уудые бүридхэлдэ абажа ...

...ониин совхозой хүдэлмэри-шэв, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болон алба хаагшадаар дэбжүүлэгдэһэн һаалишан **Прасковья Иннокентьевна Москвитина**, техник-үрэжүүлэгшэ **Галина Михайловна Тугаринова**. Ториин шубуунай фабрикын коллективээр дэбжүүлэгдэһэн шубуушан **Людмила Ивановна Петрова**, «Мир» колхозой колхозниигуудаар дэбжүүлэгдэһэн хонишон **Гомбо Пагбаевич Пансалов** болон бусад аймагай Соведэй депутадта кандидадуудаар окружной комиссинуудай суглаануудаар бүридэлдэ абтаба.

...ОЛЫН МАЛШАДТА

...лохоёо байгаа РСФСР-эй ...н Буряадай АССР-эй ...овно, нютагай Соведүүдые ...аха һунгалтада бэлэдхэхэ ...Ахын аймагай предпри-... организаци, ажахы, эмхи ...ануудаар ажалшадай дун-...шитэ политическэ, ойлгуу-...ын хүдэлмэри үргэн да-...тайгаар ябуулагдажа бай-...һунгуулиин участок бүхэн-...агитпунктнууд байгуулаг-... һунгагшадай дунда ябуу-...ла байгаа хүдэлмэриин ...та болонхой.

...дөөгэй партийна организацинуудай хүдэлмэридэ туһа хүргэхэ зорилготойгоор аймагай түбһөө пропагандистнар—политинформаторнууд гаранхай. Тэдэнэр холын фермэ, отара, гүүртэнүүдээр ябажа лекци, элидхэл хэнэ, хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ. Пропагандистнарай бүлэгтэ ябаһан Б. М. Марзаев, Н. Н. Мунханов, К. Д. Тулуев, С. С. Галсанов, Б. Д. Хантаганов, Д. С. Унжуев болон бусад һунгагшадай баяр баясхаланда хүртэбэ.

Ц. ЦЫБДЕНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Ахын аймагай «50 лет Октября» колхоз аймаг соогоо эгээл томо, баян, хүгжэнги ажахы юм. Тус колхозой хонишон коммунист Ойдоб Санжеевич Гомбоев даажа байһан 298 толгой эрье хонидоо Бэлшир гэжэ һууринда эрхим һайнаар харууһалжа, үбэлые үнгэргөө.

Үнгэрэгшэ жэлдэ һайнаар ажаллаһанайнгаа түлөө Ойдоб Санжеевич «1974 оной социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн тэмдэгээр шагнагдаһан юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү хонишон Ойдоб Санжеевич Гомбоев.
П. ЖУЖАЕВАЙ фото.

ТАЙГАДА БОЛОҺОН УУЛЗАЛГА

УНИХЭН даа, тон залуухан багша ябахадаа, шабинараа дахуулаад, нэрһэ түүхэеэ хүбшэ руу ошоһон байгаабди. Аюрай эсэгэ харгышамнай болоо һэн. Найканчин Аюрай эсэгэ — хүдэр бэстэй орошон үбгэн унаагай долоон оро асарба.

— Орой! — гэжэ Аюрай эсэгэ һүхирбэ. — Ши, багша, юундэ нэрһэ дайранабши? Теэд энэ бүхы нэрһые долоонишье унаагаар абаашажа шадахагүй хабди даа.

Һүүлдэнь Аюрай эсэгэ гурбан томо хура шаража, сай шанажа, бидэнээ садатарнай эдеэлүүлээ һэн.

* * *

Хожомынь шабинартаяа хахасажа, Ленинград ороо һэнби. Тэндэ хүдэлхэдөө, түрэл болоһон тайгаяа, шабинараа һанадаг байгааб.

Нэгэтэ почтоор юумэн ерэбэ гээшэ. Модон хайрсаг сооһоо юун гараа гэжэ һананат? Хэрмэн малгай, хандагайн годоор оёһон гутал, элдэб утаһаар гоёоһон бээлэй. Дээрэнь арһан туулмаган соо бэшэг байгаа: «Найканчинтанай бүлэһөө» гэжэ бэшээтэй байгаа һэн.

Уншажа эхилбэб...

«Хүндэтэ манай багша! Ленинград ябахаяа байхадаа, нюдэнһөө нёлбоһо гаргаа һэнши. Юундэ уйлаба гээшэб гэжэ һанаа бэлэйбди. Али хүбшынхид гомодхоогоо гээшэ гү?..

Һүүлдэнь Аюрай эхэ бүхэли һүниндөө орилоо һэн. Ши намда, минии һамганда, Аюрта, дүүнэртэнь бүхы облигацияа бэлэглээ һэнши. Жэл үнгэрбэ. Тэдэшни шүүгээ. Бидэ баярлаабди, теэд Аюрай эхэ уйлаа. шамайе, багша, хайрлаа. Малгай, гутал өөрөө оёо. Хэрмэнэй арһа Аюр олоо. Мүнөө хүбүүн Тындей Торгоновтой агнахаяа гаранхай...»

Хүбшын хуули хатуу юм даа: хулгай бү хэ; аюулда ороһон нүхэртөө туһала; ангуушадай зэмьеэ соо хоноод, үлүү гараһан юумэеэ орхи — ондоо хүндэ хэрэгтэй болохо; тоһые тоһоор хариула; хүнэй үгэдэ бү этигэ, хэһэн юумэндэнь этигэ гэхэ мэтэ.

Ленинград хотодо Хойто зүгэй арадуудай институтда багша болоходоо, Обиин гү, али Ленын, Амарай гү, али Байгалай эрьеһээ ерэһэн хүбүүд, басагадай шарайда танил юумэ бэдэрдэг һэм: шабинарни ерээд һууһан шэнги байха. Степан Мордонов, Гавриил Воронин, Аюр Найканчин, Тындей Торгонов болон бусад олон шабинараа ходо һанадаг бэлэйб. Нютагайхидаараа ородшье, тунгусшье хэлээр хөөрэлдэхэбди. Оротон хүбүүд Василий Доколев, Василий Догончин, Куприян Лукьянов гэгшэдые харахадаа, алта угаагшадтай анха түрүүн уулзаһанаа ходо һанаандаа оруулдаг һэм.

* * *

АРБАН табан жэл болоһон хойно анхан багшалһан газараараа ябаа һэм. Арбан табан жэл тиимэшье ехэ болзор бэшэ. Теэд олон юумэн хубилһан байгаа. Дайн болоо. Василий Догончин Эсэгэ ороноо хамгаалан, баатарай үхэлөөр алдалаа. Туруянгир отог гарбалтай нүхэрни — Спиридон Басаулов дайнһаа бусаагүй. Степан Мордонов эрэмдэг болоод ерээ. Ленинград хотые аршалалсан, Баргажан нютагай оротон хүбүүн Цыдып Вачеланов Сенявино шадар алдалаа.

Арбан табан жэл... Витимэй тайга соо оршодог Хойгот гэжэ нютагта дахин ерэбэ ха юмбиб. Эндэ үбэлдөө хүйтэн байдаг. Хүгшэншье, залуушье ангуушад оро унаад ябадаг.

— Обай! — гэжэ нэгэ хүн хашхарба.

— Хэн гээшэб энэ? — гэжэ өөртөө этигэжэ ядан асуубаб.

— Дороово бэе! — гэжэ Доколев намайе мэндэшэлбэ. Зүб лэ даа, минии студент байһан, ахалагша лейтенант Доколев дайшалхы орден, медальнуудаа ханхинуулан, урдамни зогсожо байгаа һэн.

— Вася! Хүндэтэмни! Юу хэнэбши эндэ? — гэжэ би асуунаб. Тэбэрилдэбэбди.

— Би партиин райкомой инструкторби. Иишэ ажалаараа ерээб, — гэжэ Доколев харюусаба. Гэнтэ ожорһоной шууяһан, модоной найгаһан тухай ород дуунай аялга дуулдаба.

— Хуушанай энэ дууе хэн дуулана гээшэб? — гэжэ гайхан асуубаб.

— Хари, таагыт даа.

— Би... Би мэдэхэгүй байнаб. Хоолойень танинагүйб, — гэбэб.

— Абяаень шагнагты, танил байха аалам?

— Хоолойгоор һайхан хүбүүд лэ байна. Хэн бэ гэжэ хэлэхэ аргамни үгыл даа.

Энэ мэтээр хөөрэлдэһөөр байтарнай, сэрэгэй хубсаһатай залуу хүбүүд тулгаса ерэбэ. «Гүү-һүүе!» гэжэ шара шубуун һүхирбэ. Буутай нэгэниинь буудажархиба. Шара шубуун нарбагад гээд модоной узуурта унашаба.

— Иимэл даа, багша, снайперскэ буугаараа фрицүүдые ингэжэл тоншодог байгаабди, — гэжэ набтаршаг бэетэйнь намда хандаба.

— Аюр! Аюр! — гэжэ би хашхарбаб. Хоёрдохинень танижархибаб. Тэрэнь Тындей Торгонов байгаа. Эдэ хоёр шабинарни дайнда хабаадажа, дайсадые намналсанд. Венгри, Румыни сүлөөлэлсөө.

— Тон зүб, багша! —гээд Тындей сэрэгэй гуримаар сэхэ зогсоодхибо. — Бидэ таниие гансата таняабди.

— Хүбүүд, түүдэг табия! — гэжэ дурадхабаб.

— Тиигэе! — гэжэ Аюр зүбшөөгөөд, Тындейе агнуурин олзодо эльгээбэ.

Тындейтэй хамта Юлько Семириконова ерэлсэбэ. Эдэ хоёрни гэрлэнхэй. Бүхы дайн соо Юлько тэсэмгэйгээр хүлеэгээ.

Тэрэ үдэшэ түүдэгэй ойро удаан һуугаа һэмди. Арбан табан жэлэй саада тээ тайга соо түүдэгэй ойро һууһанаа дурсаабди. Хүбүүд анхандаа хэлэжэ һураһаараа «багша» гээд намда хандаха юм. Дайнһаа бусаагүй хүбүүдээ дурдаабди.

* * *

ТЭРЭ уулзаһаарнай хорин жэл үнгэрөө. Һаяхан би баһа Баунтаар ябааб. Аюр Тындей хоёр наһа баранхай. Дайнда шархатаһан шархань дахин задаржа, тэрэнһээ боложо хоюулан мордоо.

Теэд Ленинградта минии хүдэлдэг институтда лекци уншахадаа, Николай Найканчин гэжэ студентые харааб. Тэрэ — Аюрай хүбүүн. Тоһон, уһан шэрээр зураһан зурагуудаа хүбүүн намда бэлэглээ. Бүхэли үдэшэндөө тэрэниинь зохидшоон харааб.

Керчь шадар дайлалдаһан Василий Доколев амаралтада гаранхай. Оротон Гавриил Иннокентьевич Воронин КПСС-эй Баунтын райкомой нэгэдэхи секретаряар олон жэлдэ хүдэлөө. Г. И. Воронин — дайнай ветеран. Хурамхаанай аймагай Дэрээн нютагһаа дүрбэдэхи класста һурахыень Ганя Воронин гэжэ хүбүүхэниие Багдаринда анхан асарһыень би элеэр һананаб. Мүнөө Г. И. Воронин Улаан-Үдэдэ харюусалгата ажалда, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ хүдэлнэ. Зүгөөр Баунт тухай асуугаа һаатнай, БАМ-ай гараха нютаг тухай унтангүйгөөр хөөрэхэл. Буряад оронһоо ургажа гараһан эротон эрдэмтэ Александр Сергеевич Шубинай номые, оротонуудай түүхэ тухай уншаха дуратай.

Ленинград шадар оршодог Комарово гэжэ һууриндахи Уран зохёолшодой байшан соо эдэ мүрнүүдые бэшэжэ һуухадаа, Совет оронһой наран доро урган хүмүүжэһэн бага яһатанай һайхан хуби заяан тухай бодомжолноб. Хойгот нютагта болоһон уулзалгануудые һанаандаа оруулнаб.

М. ВОСКОБОИНИКОВ,
профессор, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

ДУРДАЛГА

АРАДАЙ ХИНАЛТЫН БУЛАН

ШАЛГАЛТАДА ОЛООРОО ХАБААДААБДИ

...дын үргэн талын механи-...ннууд хабарай урин ду-... үдэрнүүдэй захаламсаар, ...алан дээрээ хүсэтэ техни-... гаргажа, полиин шииг ... хушаха, хабарай эртын ...хахалха хүдэлмэри эмхи-...р ябуулжа захалаа һэн. ...арай үдэр жэл тэжээдэг» ... оньһон үгын удха-...гэй таряашад һайн мэ-... тула хабарай тарилгада ...тэгдэхэ трактор, машина ... бусад оньһон түхеэрэл-...дэз бүри эртэ намарһаа ...барилжа эхилдэг гээшэ. ... шухала хүдэлмэреэ һайн ...ртайгаар, хараалһан бол-... дүүргэхын тула дүй ...лтэй, уран тартай меха-...торнууд табигдаһан бай-...

...ялан, сабшалангай ур-... дээшэлүүлхэ габшагай ...һарын хэр үнгэргэгдэжэ ...н асуудалаар аймагай-... олон тоото арадай хи-... саг үргэлжэ һонирхо-...тэдэнэй ажалда нилээд ... хүргэжэ шадаа. Лугомелиоративна зарим бригадануудай ажалда ушарһан дутагдалнуудые сагтань элирүүлжэ, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй урда арадай хинагшад өөһэдынгөө һанамжануудые хэлэһэн, тэрэнэй дүүргэлтын хэр ябуулагдажа байһаар һонирходог байгаа.

Аймагай колхоз, совхозуудай хабарай тарилгада хэр бэлэдхэлтэй ороһон тушаа хэдэн дахин шалгажа, удаань механизаторнуудай суглаанууд дээрэ дүнгынь хэлэгдээ. Нүхэд Дагаевай, Лабыгинай, Лумбуновай хүтэлбэри доро ажаллаһан комиссиин гэшүүд «Заречный», Ториин совхозуудта, «Коммунизм», XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудта илангаяа һайн шалгалта хэһэн байна гэжэ эндэ онсо тэмдэглэхэ шухала.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой арадай хинагшадай гол бүлэг хабарай тарилгын шанар шалгаха түсэб зохёогоод, гэшүүн бүхэндэ тодорхой даабари үгэһэн байна. Энэ гол бүлэгые Б. Д. Домбоев хэдэн жэлэй туршада шадамар бэрхээр ударидана. Арадай хинагшад М. Бужинаев, А. Иванов, Б. Жапов гэгшэд сабшалан, таряалан дээрэ наг шэбхэ тарааха хүдэлмэриие шалгахадаа, лугомелиоративна отрядай ажалда бии байгаа дутагдалнуудые сагтань элирүүлээ. Ажахын лугомелиоративна отрядай бригадир Кудрявцев бүтээгдээгүй ажалда 730 түхэригэй наряд хааһан байна. Шалгалтын дүнгөөр Кудрявцевта шанга зэмэ тодхогдоо. Арадай хинагшад энэ асуудалаар Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхоздо, Оёорой, Ториин совхозуудта шалгалта хээ.

Түсэбтэ табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ аймагаймнай механизаторнууд ороохо таряанай баян ургаса хуряажа абаха тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр оронхой. Энэ жэлэйнгээ хабарай тарилгые хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар дүүргэхын тула бригада бүхэнэй гэшүүд оролдоно. Тракторно-таряан ажалай бригада, звено бүхэндэ арадай хинагшадай 31 пост байгуулагдаа. Урагшаа һанаатай, ходоо түрүү зэргэдэ ябадаг, дүй дүршэлтэй механизаторнууд арадай хинагшадаар томилогдоо.

Аймагаймнай олохон колхоз, совхозууд хабарайнгаа эртын тарилгые хараалһан болзортоо дүүргэхээр оролдожо байна. Ленинэй, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой таряашад аймаг соогоо түрүүлэн шэниисэеэ тарижа дүүргэһэн тухайгаа мэдээсэһэн юм. Мүнөө үедэ эндэхи механизаторнууд обёосоо түлэг тарижа байнхай.

Байгша оной хабарай тарилгада ажахынуудта 250 арадай хинагшад хабаадана. Энэ харюусалгатай хүдэлмэреэ эрхим шанартайгаар, богонихон болзорто дүүргэхэ хэрэгтэ хинагшад гол анхаралаа табина, энэ талаар горитой хүдэлмэри ябуулна гэжэ онсо тэмдэглэмээр.

А. ШАТУЕВ,
аймагай арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ.

АЖАЛАЙ ҺУЛАҺАА ҮРИЛТЭНЬ ЕХЭ

...алгын, транспортын ор-...ацинуудай, ажаһуудалай ... хангадаг комбинадай ...барилагшэд һүүлэй үедэ ...түрын баталан абаһан ...бэрилнүүдые бодото ... дүүргэхэ талаар ямар ...эри ябуулнаб гэжэ ара-...инагшад саг үргэлжэ һо-...о, тэдэнэй ажалда бии ... дутагдалнуудые дары ...ла асуудал хүтэлбэри-...эй урда табидаг болоо. ...етскэ районой арадай ...шад «Дальпищеремстрой-...» трестын заһабарил-...саралгын участогта мүн-...засын хэрэг ямараар эр-...нэб гэһэн асуудалаар ...ла хэбэ. Тус участок ... шалгалтада яахадаа оро-...тай болооб гээд эндэ ха-...уэе. Табан жэлэй түсэ-... хараалһан хүдэлмэреэ ... барилгашад хэр дүүргэжэ байнаб? Барилга-хабсаралгын 4 жэлэй түсэб 198 мянган түхэригөөр дутуу дүүргэгдээ. Байгша оной түрүүшын кварталда 100 мянган түхэригэй барилга, заһабари хэхэ байбал, тэрэнээ оройдоол 11,5 мянган түхэригтэ хүргөөд, тоосоон соогоо 41,3 мянган түхэригэй ажал хэгдээ гэжэ бэшэһэн байгаа. Участогай начальник Е. Г. Данжуров ажал, хүдэлмэреэ һайнаар эмхидхэжэ, урдаа байһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар дүүргэхэ үүргэтэй аад, энэ талаар ямаршье анхарал хандуулаагүй байха юм.

Заһабарилга - хабсаралгын участогай коллектив пивын заводой эһээлгын цех барижа, байгша ондо ашаглалгада тушааха түсэбтэй. Энэ барилгада 110 мянган түхэриг һомологдонхой. Зүгөөр үнгэрһэн үедэ эндэхи барилгашад хахадшье мүнгэнэй ажал бүтээгээгүй байһаар. Мүн эдэ барилгашад энэ заводто захиргаанай байшан бариха хэлсээтэй юм. Энэ байшангай барилгада 117 мянган түхэриг һомологдоһон байбал, оройдоол 9.8 мянганай ажал бүтээнхэй.

Энэ жэлэй түрүүшын гурба һарын туршада хэһэн ажалай түлөө үгтэхэ мүнгэн хэмһээ ехээр гаргашалагдаа. Участогай начальник Данжуров «ута» шарбуунсада дуратай хүнүүдтэй элдэб хэлсээ баталаад, сметээр хараалагдаһан салин хүлһэнһөө гадуур 48 процент мүнгэ түлэнэ. Эндэ 47 барилгашад хүдэлхэ байбал, оройдоол 20 — 27-до хүрэнэ. Кадрнуудые бэлдэхэ асуудалые зүбөөр эмхидхэхэ хүдэлмэри тухай тогтоһоной үлүү. Барилгашадай ажалайнь журам һула, тэдэнэй дунда хүмүүжүүлхын ямаршье хүдэлмэри ябуулагданагүй. Үнгэрһэн үедэ энэ багахан коллективтэ 9 хүн 26 үдэр ажалаа ямаршье шалтагаангүйгөөр хаяһан байха юм. Жэлэй эхинһээ участогта 18 хүн абтаа, 28 хүн элдэб шалтагаар ажалһаа гараа. Эдэ бүгэдые участогай начальник һайн мэдэжэ байгаад, хэмжээ абаагүй.

Эндэ бии байгаа дутуу дундануудые дары усадхаха талаар Советскэ районой арадай хинагшад тодорхой хэмжээнүүдые хараалаад, гүрэнэй мүнгэ зөөри дэмы гаргашалһан хүнүүдэй ажалые үшөө дахин шалгаха тогтоол баталан абаа.

Д. КОЛМАКОВ.

ҺАЙН ДУРАТАНАЙ БААТАРШАЛГА

Тувын АССР Енисей мүрэнэй эхиндэ, Ази түбиин эгээл тэгэндэ байдаг юм. 1921 ондо Тувада национально-сүлөөрэлгын революци илажа, Тувын Арадай Республика байгуулагдаад, Советскэ Союзтай бата харилсаа холбоо тогтоогоо һэн.

Энэ хани барисаан Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай жэлнүүдтэ бүри бэхижээ. Дайнай түрүүшын үдэрһөө эхилэн, Тувын ажалшад алдарта Улаан Армида материальна, моральна туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлэн, һайн дуратаниие фронтдо эльгээһэн байна.

Тиин мүнөө дайнда тува зоной хабаадалсаһан тухай хөөрэхэмнай.

Наратай сэлмэг үдэр һэн. Манайда олон айлшад сугларба. Фашистнуудтай дайлалдаһан хүнтэй уулзажа хөөрэлдэхын тула эдэнэр дүтэ, холын һуурин тосхонуудһаа ерэһэн байгаа. Хүнүүд эсэгыемни тойроод, олон асуудалнуудые һураа. «Улаан Арми һаяар хархис фашистнуудые эсэслэн һамна бута сохихо». — гэжэ эсэгэмни хөөрөө һэн.

Он жэлнүүдэй үнгэрөөшье һаань, тэрэ үдэр ой ухаандамни элихэнээр һанагдадаг. Май һарада илалтын туйлагдахада, гансал манайда соггой хүхюун байгаа бэшэ һааб даа. Минии бүхы арад, харьялаа түргэн урасхалта Алаш мүрэн, түрэл хада ууланууд, үргэн нэлэнхы тала. Тувын бүхы газар дайда һайндэрлөө һэн.

Тиигэншьегүй яаха һэм даа. Ушарынь юуб гэхэдэ, совет арадтай хамта бидэ гасалан зоболон, илалтын баярые үзөөбди. Дайнай түрүүшын үдэрһөө хойшо Тувын арадай-революционно партяар хүтэлбэрилэгдэһэн ажалшад аха дүү совет арадай үмэнэ интернациональна уялгаяа үндэрөөр ойлгон мэдэржэ, ажалай шэн габьяа, баатаршалга гаргаһан юм. Жэшээнь, суута малшан Кудажи иигэжэ хэлээ һэн:

— Фашизм тухай бодом жолходом, зүрхэ сэдьхэлни уур сухалаар орьёлно. Тиин энэ хорото муухай дайсаниие түргөөр, эсэслэн бута сохихын тула үмсынгөө малай дүрбэнэй гурбан хубиие Улаан Армида үгэхэмни. Улаан сэрэгшын һомон хии талаар бү униаг лэ, тэрэ фашистын харата муухай зүрхэн руу шаагдаг лэ.

Дайнай жэлнүүдтэ Тувын ажалшад 40 мянга гаран мори, 5 эшелон бэлэг фронтдо эльгээһэн, сэрэгэй самолёдуудые бүтээхын тула мүнгэ суглууһан байгаа. Тиигэжэ ТНР-эй ажалшад дүн хамта 19 миллионһоо үлүү акша (тэрэ үеын Тувын мүнгэн) сэнтэй материальна туһаламжа фронтдо эльгээһэн юм.

Улаан Армида туһа хүргэһэнэйнь түлөө СССР-эй правительство ТНР-эй правительствада, ажалшадта нэгэнтэ бэшэ баяр баясхалан хүргэһэн байха.

Шанга байлдаанай боложо байһан газарта эльгээхэ гуйлтатай мэдүүлгэнүүдые хүнүүд бэшэдэг байгаа. Оронойнгоо хүн зоной хүсэл эрмэлзэлые мэдүүлэн, ТНР-эй Ажалшадай Бага хуралай III сесси тогтоол абаба. Гартаа буу барижа, Улаан Армиин дайшалхы туг доро жагсан, хамтынгаа дайсанда эсэргүүсэн тэмсэхээр бэлэн байһан тухайдаа тэрэ бүхы тува зоной үмэнэһөө СССР Союзай правительствада бүхы совет арадта мэдүүлээ һэн.

1-дэхи Украинска фронтын бүридэлдэ ородог һайн дуратан-танкистнууд Украинын Черный Камень гэжэ тосхониие сүлөөлхын түлөө байлдаанда 1943 оной сентябрьда ороһон байгаа. Совет танкистнуудай туһаламжа, дэмжэлгэдэ түшэглэн, эдэнэй дайшалхы дүршэл шадабариие халан абажа. Тувын түлөөлэгшэд Украиные, Молдавиие, Румыниие, Венгриие, Чехословакиие сүлөөлхын түлөө Улаан Армиин байлдаануудта хабаадан, алдарта зам гаталһан байна.

«Т-34» түхэлэй танкын жолоошон младша лейтенант Хомушку Чургүй-оол һайн дуратан-танкистнуудай дундаһаа илангаяа шалгарһан юм. 1944 оной мартын 5-да Киевскэ областиин Рыжановка, Кобыляки тосхонууд шадар шэбээлһэн дайсанай бэхилэлгэнүүдые дэлдэ сохиходоо, тэрэ эрэлхэг зориг, баатаршалга гаргаһан байгаа. Эндэ хоёр часай турша соо үргэлжэлһэн байлдаанай үеэр бүхы экипажтаяа хамта Чургүй-оол гитлеровскэ сэрэгүүдэй хэдэ хэдэн доботлго сухарюулаа һэн. Командирайнгаа шархатахада, Чургүй-оол танкын экипажые хүтэлбэрилхэдөө, тэрэ өөрөө дайсанай 20 пулемётчигуудые хюдаа.

Урда Буг мүрэниие гаталхадаа, Чургүй-оол машинаяа баруун бэедэнь гаргамсаараа, байлдаанда ороо һэн. Хэдэн километртэ тэрэ дайсанай ябаган сэрэгшэдые үлдэн намнахадаа, эдэнэй 25 солдадые, хэдэн ехэ ехэ буунуудые машинаараа даруулһан байгаа. Нэгэтэ тэрэ «булад хүлэгөөрөө» дайсанай аэродромдо добтолжо, фашис хэдэн самолёдые һандаһан юм.

Фашис булимтарагшадһаа совет газар дайдые сүлөөлхын түлөө байлдаануудай үеэр эрэлхэг зориг, баатаршалга гаргаһанайнь түлөө Хомушку Намбаевич Чургүй-оолдо Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдобо.

Һайн дуратан-морин сэрэгшэд баатар зоригтойгоор дайлалдаа. Аха дүү Украинын газар дээрэһээ фашистнуудые Улаан Армиин үлдэн намнажа эхилхэ үеэр тэдэнэр байлдаанда ороо һэн. Генерал-лейтенант Соколовой морин сэрэгшэдэй соединени 1-дэхи Украинскэ фронтын бүридэлдэ орожо, дайлалдаһан юм гэхэ. Нютагаархидни Морозовой хүтэлбэрилдэг морин сэрэгшэдэй 8-дахи гвардейскэ дивизидэ орожо, дайсаниие һамна бута сохилсоһон байна. Эдэнэр Деражно гэжэ тосхон шадар байлдаанда түрүүшынхеэ хабаадаа һэн. Энэнь тэдээндэ хэзээдэшье мартагдахагүй. Шухала документ соо энээнээ элирхэйлэн тэмдэглэгдэһэниинь үгаа һонирхолтой. Улаан Армиин морин сэрэгые командалагша маршал Семен Михайлович Буденнодо морин сэрэгшэдэй гвардейскэ корпусой командир генерал-лейтенант Соколовой 1944 оной мартын 6-да эльгээһэн бэшэг соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Морин сэрэгэй гвардейскэ 31-дэхи корпусой бүридэлдэ 4-дэхи эскадрониинь боложо ороһон ТНР-эй һайн дуратанай нэгэдэхи отряд байлдаануудта хабаадахадаа, эрэлхэг зоригтой, шууд сэхэ, шуран сүлхэ байһанаа харуулба. Деражно гэжэ тосхониие эзэмдэн абахын түлөө байлдаанда эскадрон 1944 оной январиин 30-да ороо һэн. Дайсанай ябаган сэрэгшэдэй батальон үсэд шангаар тулалдаба. Тувын эскадрон морин сэрэгэй гвардейскэ 31-дэхи корпусой гол отрядта ородог байгаа. Январиин 30-най һүниин 2 часта тэрэ түрүүлэн тосхондо добтолон орожо, дайсанай хүсые үгы хэн. Деражные сүлөөлэлгэдэ ехэ туһа хүргэһэн байна».

Ровно хотые сүлөөлхын түлөө байлдаанда ахалагша лейтенант Оюн-Оолагай взвод гитлеровскэ 65 солдадые үгы хээ һэн. Гвардиин сэрэгшэ пулеметчик Монгуш Шет, гвардиин ахалагша сержант Монгуш Чот энэ байлдаанда шалгараа.

Ровно хотые сүлөөлхын түлөө байлдаануудай һүүлээр гвардеецүүд-тувынхид Баруун Украинын 80 гаран тосхониие, эдэнэй дунда Иква мүрэнэй баруун бэеын Сурмиче тосхондохи түмэр замай ехэ узелые сүлөөлэлсэһэн юм.

Һайн дуратан-геройнуудай гаргаһан баатаршалга фронтын сэрэгшэдэй дунда сахилгаан түргөөр таража, эдээн тухай дуунуудшье зохёогдоһон байгаа.

...1944 оной октябриин 11-дэ Тува СССР-эй арадуудай эбтэй эетэй бүлэдэ һайн дураараа ороһон юм. 30 жэлэй турша соо республика танигдашагүй болотороо хубилаа. Тэрэ ахир түлюур гээгдэнги байһанаа хүгжэлтэ дэбжэлтэ тээшэ, феодализмһаа социализм тээшэ хурдан түргөөр дабшаһан байна. Тиигэжэ Тува аграрно индустриальна орон, Советскэ Союзай ниитэ нэгэн, таһаршагүй хубинь болоо.

Байыр-оол МОНГУШ,
КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи ниитын эрдэмэй академиин аспирант.

Москва.

АРАДАЙ МҮНХЭ ДУРАСХААЛ
XXX

ДЭЛХЭЙН ОРОНУУДААР

ШВЕЙЦАРИ. Женевскэ нуурай эрьедэ эртэ урда сагай Шильонско хэрэм байдаг. Байрон «Шильонский узник» гэһэн поэмэ соогоо энэ хэрэмые магтан дуулаһан байха юм.

ТАСС-ай фотохронико.

РСФСР АВТОНОМИТО республиканүүдай НОНИН

...РОССИН УРДА ...ГЭЙ «НАМТАР»

...розный хотодо һаяхан бо-... түүхын эрдэмтэдэй тү-... регионально сесси ...н урда зүгэй урданай ...ыеэ үеын түүхэ шудал-...удалда зорюулагдаба. ...Хойто Кавказ болон Дон ...ндэй анхарал үнинэй ...байһан юм. Москва-... Ставрополиин, Красно-..., Ростов-на-Дону хо-... Хойто Кавказай автоно-... республиканүүдай эр-... сессиин хүдэлмэридэ ...алсаба. Тэдэнэр 40 га-...мидхэл, мэдээсэл шаг-... байна. Агуу ехэ Октябр-... һүүлээр энэ хизаарай ...тэдэ, арадуудай хани ... мүндэлүүлһэн ле-... национальна полити-... элидхэлнүүд соо гол ан-... хандуулагдаа.

... сессиин материалнуу-... Россин урда зүгэй хүг-... «намтар» зохёохо хэрэгтэ эрдэмтэд хэрэглэхэ юм.

Г. НАСОНОВ,
ТАСС-ай корр.

Грозный.

ШЭНЭ СТАНЦИ

Удмуртын автономито республикын Кезскэ районой тосхонуудай ажалшад Москва ба Киевтэй, Ленинград болон Ташкенттэй түргэн саг соо телефоноор хөөрэлдэхэ аргатай болобо. Телефоной мянган номертой автомат станци районой түбтэ ашаглалгада оруулагдаа. Энэ районой 14 ажахын хоорондо найдамтай хэлхээ холбоон байгуулагдаа. Тиигэхэдэ олохон колхозниигуудай, багшанарай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй гэрнүүдтэ телефон оруулагдаһан байна.

Автономито республикын хүдөөгэй ажалшадай гэрнүүдтэ газай плитанууд табигданхай, халуун ба хүйтэн уһан оруулагдаа, ваннануудтай болонхой. Воткинско, Алнашска районуудта энэ жэл телефоной автомат станцинууд ашаглагдажа эхилхэ юм.

Ю. КЕДРОВ,
ТАСС-ай корр.

Ижевск.

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН ҺАЙНДЭР

Хабар бүри үнгэргэгдэдэг ажалай алдар солын һайндэрнүүд Хойто Осетидэ заншалта болонхой. Тиимэ баяр ёһолол Заманкул тосхондо һаяхан болобо. Эндэхи залуу хүбүүд, басагад таряашанай мэргэжэлые аба, эжыһээнь залгаламжалан абадаг заншалтай. Буурал сагаан толгойтой ажалай баатарнуудые наһатайшуул болон пионернүүд, хүршэ предприяти ба колхозуудһаа ерэһэн айлшад хани халуунаар амаршалаа.

Эндэ сутларһан ажалай ветерануудай намтар тон һонирхолтой. Зинаида Кусова түрэл колхозойнгоо таряалан дээрэ 45 жэлдэ таһалтаряагүй ажаллаа. Мүнөө 100 наһатай болоһон Каурбек Галазов, тэрэнэй һамган П. Галазова нютагтаа хамтын ажахы эмхидхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан юм. Тэдэнэр 5 хүбүү, 6 басага хүмүүжүүлжэ, таряашанай мэргэжэлдэ һургаһан байгаа.

Габьяата таряашан Султан Сидаковой хүндэлэлдэ һайн һайхан баярай үгэнүүд оло дахин хэлэгдээ. Нёдондо жэл энэ нүхэр дүршэлтэй таряашадһаа бүридэһэн тусхай звено эмхидхээд, 50 гектар таряалангай га бүриһөө 45 центнер кукурузын ороохо хуряаһан байгаа.

Һайндэртэ уригдаһан ажалай баатарнуудта колхозой правлени үнэтэ бэлэгүүдые барюулаа. Тэдэнэй нэрэ колхозой Хүндэлэлэй дэбтэртэ оруулагданхай.

Т. ЕФИМЦОВ,
ТАСС-ай корр.

Орджоникидзе.

«САЯАН» АЯНШАЛНА

Тувын гүрэнэй «Саяан» гэжэ дуу ба хатарай ансамбль Дунда Азиин республиканүүдаар аяншалгада мордобо. Залуу энэ коллектив дүршэл шадабаритай боложо байнхай. Хэдыхэн жэлэй саада тээ эмхидхэгдэһэн энэ ансамбль Москвагай, Сибириин, Поволжиин арад зондо мэдээжэ болоо. Артиснарынь — үсэгэлдэрэй хонишод, һурагшад, һаалишад, тэдэнэй олонхинь хореографическа училищинуудые, консерваторинуудые дүүргэнхэй.

«Танай джигидүүдэй хатар хадын горхоной түргэн урасхалда адли, танай басагадай хатар губида болодог һалхинда адли түргэн», гэжэ энэ коллективэй концертые хараад, Башкирай республикын Салават хотын залуу хүдэлмэришэд бэшэһэн юм.

В. ЖИЛЯКОВ,
ТАСС-ай корр.

Кызыл.

УРАН ЗУРААШАДАЙ БҮТЭЭЛНҮҮД

Башкирай автономито республикын ниислэл Уфа хотын искусствын училищида һаяхан нээгдэһэн шэнэ отделени декоративна искусствын мастернуудые бэлдэхэ юм. Тус училищи нээгдэһээр 50 жэл болобо. Эндэ театрай уран зурааашад, уран һайханай һургуулинуудай багшанар болон бусад мэргэжэлтэд бэлдэгдэнэ.

Республикын уран зурааашадай холбооной главна павильон соо нээгдэһэн выставкэ тус училищиин 50 жэлэй ойдо зорюулагданхай. Училищи дүүргэгшэдэй 300-гаад бүтээл выставкэдэ табигдаа.

Р. РУПЫШЕВ,
ТАСС-ай корр.

Уфа.

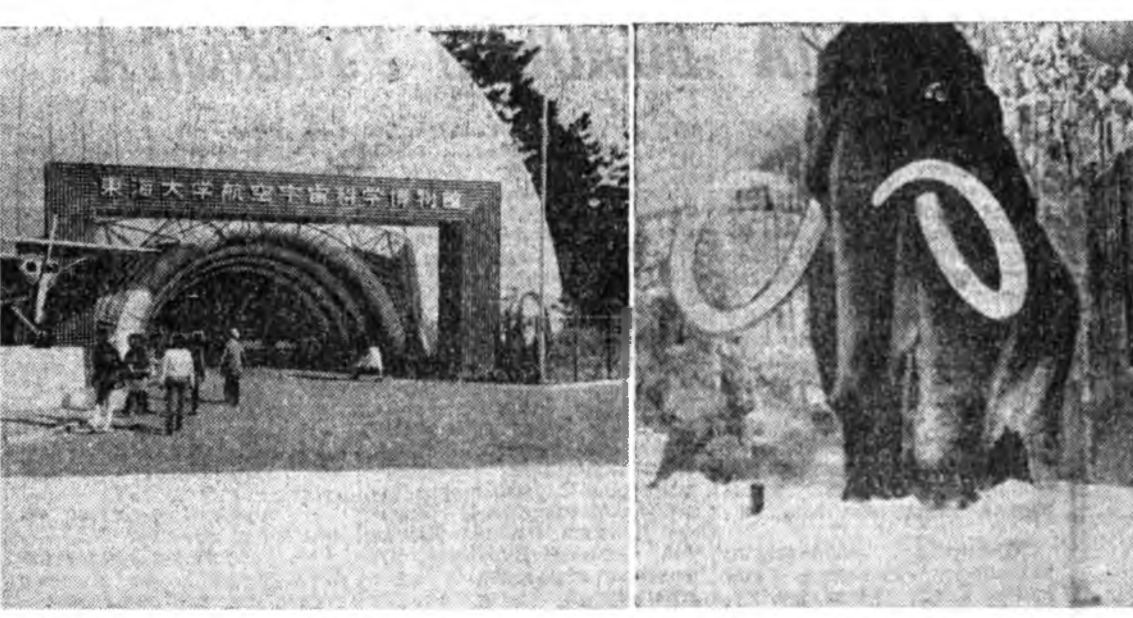

ЯПОНИ. Михо хотын Уласхоорондын соёл культурын түбэй шухала павильонуудай нэгые «Совет Социалис Сибирь орон» гэhэн выставкэ эзэлнэ. Эндэ ажаhуудаг совет хүнүүдэй түүхэ, экономико, ажал хүдэлмэри, ажабайдал, соёл культура, Сибирь ороной байгаалиин дундаршагүй баялиг тухай олон тоото экспонадууд эндэ харуулагдана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) уласхоорондын соёл культурын түбэй үүдэндэ; Эртэ урда сагай мамонтын дүрсэ; Токиогой түбэй кварталнуудай нэгэнэй амаралтын зонодо үхибүүд ходоодоо олон байдаг.

ТАСС-ай фотохронико.

АЛДАР ГАБЬЯАГАЙ ЗАМУУДААР

Буряадай облпрофсоведэй аяншалга-экскурсиин бюро республикын ажалшадта орон дотороо олон маршрут дурадхаhан байна. Эдэ аяншалганууд Илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулагдаhан байгаа.

Байгша оной эхинэй 4 hарын туршада республикымнай 38 мянган хүн холын хото городуудаар, мүн Буряад орон дотороо аяншалhан байна.

Тэдэнэй олонхидынь — Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай алдар түүхэтэ газарнуудаар аяншалаа. Һургуулиин hурагшад, студентнэр амаралтынгаа үедэ холын хото городуудаар ябаа. Мүн ажалшад, hурагшад, студентнэр түрэл Буряад оронойнгоо дурасхаалта, үзэсхэлэнтэ газарнуудаар аяншалhан байна.

Энэ хугасаада аяншалгын тусхай табан поезд Улаан-Үдэhээ гараа: Ленинград — hурагшадай, Сибириин хотонуудаар — студентнэрэй, Дунда Азяар — hурагшадай, Ленин багшын дурасхаалта газарнуудаар, мүн Прибалтикаар — амаралтынгаа үедэ аяншалhан ажалшадай поезднууд. Тиигэжэ тусхай поездоор 2 мянга шахуу хүн аяншалба.

Геройн алдар солодо хүртэhэн городуудаар дайнай болон ажалай ветеранууд аяншалhан байна. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай ажалай ветеранууд, үйлэдбэриин түрүүшүүл — 30 хүн Москва — Волгоград — Москва гэhэн маршрудаар аяншалгада апрелиин 18-да гараа. Мүн энэ маршрудаар «Теплоприбор» заводой бүлэг хүдэлмэришэд майн 8-да гараба. Авиазаводой хүдэлмэришэд, дайнай болон ажалай ветеранууд июниин 13-да баhал энэ замаар ябаха гараха юм.

Москва — Ленинград — Москва гэhэн маршрудаар нэгэ бүлэг аяншалагшад майн 1-дэ ошоhон байна. Тиихэдэ Ленинград, Киев, Севастополь, Волгоград хотонуудаар ябаха, Москва — Таллин — Москва, Москва — Петрозаводск (Карели) — Москва маршрудаар аяншалха бүлэгүүд ябуулагдаха юм.

Азов далайн эрьедэхи Бердянск хотодо 15 хоногто амарха путевконууд бии. Тэндэ манай хүршэ эрхүүгэйхид олооро ошодог, амардаг байна. Мүн Севастополь хотодо 20 хоногто амархаар хэдэн бүлэг аяншалагшадые манай республикаhаа эльгээхээр зүбшөөгдэбэ.

Мүнөө зунай үедэ hургуулиин шабинарай аяншалгада hонирхолтой маршрудуудые дурадхаха байнабди! Ленинград ошохо гурбан бүлэг. Тэдэнэй нэгые ой модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком, нүгөөдыень — авиазавод, гурбадахиинь коммунальна ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком абахаар захил хэhэн байна.

Москва, Волгоград, Ярославль, Владивосток, Петрозаводск, Свердловск, Красноярск хотонуудаар аяншалха путевконуудые профсоюзуудай обкомууд болон завкомуудта, мүн тиишэ аяншалха дуратайшуулда дурадхаха байнабди.

Мүн тэрэшэлэн республика дотороо дурасхаалта болоhон гоё hайхан үзэсхэлэнтэ газарнуудаар ябаха олон hонирхолтой аяншалгануудые эмхидхэhэн байнабди. Илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулан «Хэншье мартагдаагүй, юуншье орхигдоогүй» гэhэн уряа доро экскурсиин шэнэ маршрут зохёогдоо. Тэрээндэ хэдэн коллективүүдэй олон хүнүүд хабаадаа. Тэдэнэр энэ маршрудые hайшааhан, үзэhэн хараhан юумэнүүдээрээ hонирхоhон байна. Энэ аяншалга үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Тиихэдэ мүнөө жэл июнь hараhаа эхилэн Буряад орондомнай Москвагай ажалшад олооро 5—10—20 үдэрэй туршада аяншалхаар ерэхэ болонхой. Тэдэнэр декабристнуудай эндэ байhан дурасхаалта газарнуудые, 1905—1907 онуудай революцида нютагай зоной хабаадалсаhан намтартай холбоотой газарнуудые үзэхэ. Мүн Буряад ороноймнай гоё hайхан байгаали, баялигтай танилсаха, Байгал далайн эрьеэр ябажа hонирхохо дурагүй хэн байха бэлэй.

Р. СЕРЕБРЯКОВА.

Футбол

НЭГЭШЬЕ БҮМБЭГЭ АЛДААГҮЙ ЯБАНА

«А» классай хоёрдохи бүлэгтэ наададаг манай табадахи зонын футболистнуудай дунда ээлжээтэ — гурбадахи, дүрбэдэхи, табадахи уулзалганууд үнгэргэгдэбэ. Наадананай дүн хаража үзэхэдэ, мүрысөөнэй таблицада түрүү hуури эзэлжэ ябаhан командanууд «будэржэ», хэдэн табсан гэдэргээ сухариха баатай болобо. Ушарынь хэлэхэдэ, байгша оной уулзалгануудта Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонын футболистнуудтай наадахаар Казахай ССР-hээ оруулагдаhан командanууд хэдэн уулзалга өөрынгөө стадионууд дээрэ үнгэргэhэн байгаа. Тиихэдээ эдэнэртэ айлшаар ерэhэн командануудые шүүгээд табидаг байhан. Теэд харюугай наада үнгэргэхөөр Алас-Дурна зүгэй футболистнуудта айлшалхадаа, шүүгдэжэ эхилбэ ха юм. Жэшээнь, Благовещенскын «Амур» командада айлшаар ерэhэн Целиноградай «Целинник» талмайн эзэдтэ 3:0 тоотойгоор шүүгдэхэдээ, гэдэргээ нэгэ hуури сухариха баатай болобо. Хабаровскын СКА, Владивостогой «Луч» командануудта айлшалhан Джамбулай «Химик», Никольскын «Горняк» командaнууд талмайн эзэдтэ 3:0, 1:0 тоотойгоор шүүгдэхэдээ, баhал хэдэн hууряар гэдэргээ сухариба.

Байгша оной нааданда гурбадахи уулзалгаяа үнгэргэhэн манай «Сэлэнгэ» командын футболистнууд бултандань шүүжэ гарахадаа, дүн хамта зургаан очкотой боложо, урагшаа дабшаба. Тиихэдэ командын хамгаалагшадай hайнаар наадаhанай ашаар, «Сэлэнгын» воротада нэгэшье бүмбэгэ оруулагдаадүй ябана. Энэнь бусад командануудта орходоо эрхим дүн болоно. Улаан-Үдын футболистнууд гурбадахи нааданда «Восток» командые 4:0 тоотойгоор шүүгээ hааб даа.

Нүгөөдэ — Карагандагай «Шахтер» Эрхүүгэй «Авиаторта» айлшалхадаа талмайн эзэдтэ 1:0 тоотойгоор шүүгдэhэн байна. Үнинэй танил командануд сооhоо Томскын «Торпедо», Новосибирскын «Чкаловец» командануудай уулзалга 0:0 тоотойгоор дүүрэжэ, нэжээд очко өөhэдтөө бэшүүлээ. Харин Барнаулай «Динамо» Красноярскын футболистнуудые 2:0 тоотойгоор шүүгээд табихадаа, хоёр hуури урагшаа дабшаба.

Мүнөөдэр «Сэлэнгэ» командын футболистнууд дүрбэдэхи уулзалгаяа үнгэргэхэнь. Манайда айлшаар Карагандагай «Шахтер» команда ерэнхэй. Наадан үдэшын зургаан сагhаа эхилхэ.

Уншагшадай анхаралда мүнөөдэрэй байдалаар мүрысөөнэй таблица толилогдобо.

Командануд	Наадаа	Шүүгээ	Тэнсээ	Шүүгдээ	Бүмбэгэ	Очко
«Орбита» (К-О)	4	3	1	0	7:1	7
«Амур» Благ.	5	2	3	0	5:1	7
«Сэлэнгэ» У-Удэ	3	3	0	0	8:0	6
«Спартак» С-палат.	4	2	2	0	4:1	6
«Горняк» Никольск	5	2	2	1	5:4	6
СКА Хаб.	5	2	1	2	5:3	5
«Луч Влад.	5	2	1	2	3:4	5
«Химик» Джамб.	5	1	3	1	5:6	5
«Целинник» Ц-град.	5	1	3	1	3:5	5
«Шахтер» Караган.	4	2	0	2	3:3	4
«Торпедо» Том.	5	0	4	1	4:5	4
«Динамо» Барн.	5	1	2	2	4:5	4
«Трактор» Пав.	3	1	1	1	1:1	3
«Авиатор» Эрхүү	3	1	1	1	2:2	3
«Чкаловец» Н-сиб.	5	0	3	2	1:4	3
«Восток» У-Кам.	4	0	2	2	1:6	2
«Автомобилист» Кр.	5	0	2	3	2:8	2
«Локомотив» Шэтэ	3	0	1	2	1:4	1

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТЕЛЕФОН·ТЕЛЕГРАФ·РАДИО

ПАРИЖДА БОЛОҺОН ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮДЭЙ ҺҮҮЛЭЭР

КНР-эй гүрэнэй Соведэй премьерэй орлогшо Дэн Сяопин Францида ерээд бусаба.

Эндэ ерээд байха үедөө тэрэ Пекинэй дипломатиин элитэ мэдээжэ зорилгонуудые баталhан байна гээд гадаадын хэблэл тэмдэглэнэ. Уласхоорондын шахардуу байдал hулаpуулгада тойбо татахые оролдон, маоистнууд бүхы хүсэ шадалаа элсүүлнэ гээд шэнжэлэгшэдэй олонхид батална.

«Аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной асуудалнуудаар ниитэ-Европын зүблөөе hааталда оруулхын тула Пекин шэнэ союзнигуудые бэдэрнэ, — гэжэ Сингапурта хэблэгдэн гарадаг «Санди нейшн» газетэ бэшэнэ. — Азида түсэбүүдээ бэелүүлхын тула Баруун Европын оронуудые хэрэглэхээр хараална».

Олон асуудалнуудаар хараа бодолнай тудалдаа гэжэ Франциин преьмер-министр Ж. Ширагай хэлэhые Парижай политическэ тушаалтад гайхан тагнаба гээд Франциин хэблэл мэдээсэнэ. Тодорхойлон хэлэхэдэ, «нэгэдэлнүүдэй политика» тухай асуудалаар эдэ нэгэн адли hанал бодолтой байшоо.

Дэн Сяо-пинэй ерэлгын дүнгүүд тухай Франциин премьер-министрэй нигэжэ мэдүүлhэн үдэр гадаадын хэрэгүүдэй министр Ж. Сованьярг hанамжаяа хэлэhэн байна. «СССР-тэй хөөрэлдөөнүүдые хэжэ, шахардуу байдал hулаpуулха гэhэн политика hэжэглэмээр байна» гээд Хитадай тала хөөрэлдөөнүүдэй үедэ мэдүүлээ гээд тэрэ тэмдэглээ. Рамбуйедэ болоhон уулзалгынгаа уг зорилгодо үнэн сэхэ байхабди. Тиимэhээ шахардуу байдал hулаpуулха гээшэ Франциин политикын гол зорилго болоно гээд гадаадын хэрэгүүдэй министр мэдүүлбэ.

НЬЮ-ЙОРК

США-гай Компартиин хүтэлбэрилэгшэдэй мэдүүлгэ

ТАСС

США-гай Коммунис партиин национальна түрүүлэгшэ Г. Уинстонай, Компартиин генеральна секретарь Г. Холлой мэдүүлгые «Дейли уорлд» газетэ толилбо. Камбоджын эрье шадар Холбоото Штадуудай хэhэн сэрэгэй хорото ябуулгые энээн дотороо эрид буруушаана.

Американ агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй добтолго, Камбоджын гурбан кораблиие үгы хэлгэ ээрхэг түримхэй ябуулга болоно. Американ далайн ябаган сэрэгшэдэй Таиландда добтолhон ушар бүри ехэ хархис ябадал болоно гээд мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Энэнь тус ороной бэеэ дааhан байдалые, уласхоорондын эрхые бүдүүлигээр хазагайруулhан ушар болоно гээд Компартиин хүтэлбэрилэгшэд мэдүүлээ.

ХЕЛЬСЕНКИ

ИЗРАИЛИИН ХАРАТА ЯБУУЛГАНУУДЫЕ БУРУУШААЛГА

ТАСС

Хүнэй эрхэнүүдые Израилиин бүдүүлигээр хазагайруулжа байhан ушар баримтануудые мүрдэн шэнжэлхэ уласхоорондын комиссиин хоёрдохи сесси майн 19-дэ конгрессүүдэй «Финляндия» гэжэ ордон соо хүдэлмэреэ эхилбэ. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Совет тэрэниие зарлаа. Комиссиин гэшүүд — Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Генеральна секретарь Р. Чандра, Финляндиин парламентын депутат Л. Кохтала, Италиин парламентын депутат А. Дзанини, Индиин парламентын Р. Бхатия, Совет юристнүүдэй нэгэдэлэй вице-президент, РСФСР-эй Верховно сүүдэй түрүүлэгшэ А. К. Орлов болон дэлхэйн элдэб оронуудай ниитын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад, юристнүүд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадана. Булимтаран эзэмдэгдэhэн Араб газар нютагуудта Израилиин сэрэгшэдэй хэhэн гэмтэ ябадалай гэршэнэр, Финляндиин олониитын түлөөлэгшэд, журналистнууд заседанинуудай зал соо сугларба.

Хүнэй эрхын ба граждан эрхэнүүдэй талаар Израилиин лигиин түрүүлэгшын орлогшо, уран зохёолшо бэ поэт Ави-Шаул үглөөнэй заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, булимтаран эзэмдэhэн Араб газар нютагуудта онсо байдал соносхоод, ороной засаг захиргаанай нютагай хүн зониие хашажа, харшалжа байhан тухайнь хөөрэбэ.

Араб хүн зон юридическэ ямаршье эрхэгүй байна гээд тэрэ мэдүүлээ.

Израилиин хүн зон бэшэ, харин Израилиин зонхилхы тушаалтад эдэ харата муухай, гэмтэ ябуулгануудые үүдхэнэ гээд Ави-Шаул үгынгөө түгэсхэлдэ тэмдэглэбэ.

Булимтаран эзэмдэhэн газар нютагуудта Израилиин бэелүүлдэг хуули ёhон Женевскэ конвенцидэ таарахагүй байна гэжэ Израилиин адвокат Хана Накара баримтануудые дурдаhан байна.

ВАШИНГТОН

МЕДИГҮҮДЭЙ УУЛЗАЛГА

ТАСС

Хорон хабдар үбшэнгые (рак) хамтаараа шэнжэлхээр хараалhан совет-американ хэлсээе хүгжөөхэ зорилготойгоор хорон хабдар үбшэнгэй вирус шэнжэлдэг совет ба американ мэргэжэлтэдэй уулзалга США-да болобо.

Совет делегаци США-да ерээд байха үедөө медицинскэ хэдэ хэдэн түбүүдтэ хүрэhэн, хүдэлмэриингөө дүй дүршэлые халан абалсаhан, хорон хабдар үбшэнгэй вирусэй талаар hүүлэй баримта мэдээнүүд тухай хөөрэлдэhэн байна.

Хамтынгаа шэнжэлгэнүүдые саашадань хүгжөөхэ тухай меморандумда совет ба американ талануудай түлөөлэгшэд Вашингтон шадархи Бетесдэ байдаг элүүрые хамгаалгын национальна институдта гар табяа. Совет талаhаа — совет делегациин толгойлогшо, СССР-эй АМН-эй академик В. М. Жданов, американ талаhаа — США-гай национальна онкологическа институдай вирусологиин программын директор доктор Дж. Молони меморандумда гар табиба.

ВАШИНГТОН

ХҮДЭЛМЭРИШЭ УУЛЗАЛГА

ТАСС

Далай дээрэ ба энэ шадархи огторгойдо хёмороо зүришэлдөөе зайсуулан сараха тухай СССР-эй болон США-гай правительствануудай хоорондо баталагдаhан хэлсээе саашадань бэелүүлхэ асуудалнуудаар СССР-эй далайн-сэрэгэй хүсэнүүдэй ба США-гай далайн-сэрэгэй хүсэнүүдэй түлөөлэгшэдэй ээлжээтэ хүдэлмэришэ уулзалга Вашингтон шадархи Макнейр гэжэ хэрэм соо нээгдээ. 1972 оной май hарада Москвада болоhон Советскэ Союзай, Холбоото Штадуудай хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалгын үеэр энэ хэлсээндэ гар табигдаа hэн.

Вице-адмирал И. А. Сорнев — совет делегациие, вице-адмирал Г. Трейн американ делегациие толгойлно.

ВАШИНГТОН

Дж. ШЛЕСИНДЖЕРЭЙ МЭДҮҮЛГЭ

ТАСС

Һүүлэй үедэ пентагон американ гадаадын политика тухай ходо ходо хэлэдэг болонхой. Тиихэдэ «хүсэ хэрэглэхэ» гэhэн үни хада буруушаагдаhан хараа бодолоо hэргээн баримталхые хүсэнэ хэбэртэй. Энэнь саашадаа эб найрамдалда аюул тохёолдуулха байна.

США-гай обороны министр Дж. Шлесинджер «Ю. С. Ньюс энд уорлд рипорт» гэжэ журналай корреспонденттэй хөөрэлдөө. «Сэрэгэй хүсэн ба эб найрамдал хоорондоо таhаршагүй холбоотой» гэжэ баталхадаа, НАТО-гой талаар США-гай Европодохи союзнигуудай ба Японой сэрэгэй гаргашанuудта мүнгэ hомололтые ехэдхэхыень баалаhан байна. Национальна бүхы продуктынгаа гурбан процентhээ үлүүень Баруун Европын оронууд сэрэгтэ гаргашалха ёhотой гэжэ министр мэдүүлээ.

Хэрбээ Дүтын Зүүн зүгтэ шэнэ хёмороо зүришэлдөөнэй гарабал, США-да нефть худалдахаяа болёо hаань, нефть олзоборилдог Араб оронуудта эсэргүү хэрзэгы шэрүүн хэмжээнүүд абтаха юм гэжэ министр занаба. Энээн тушаа США-да ямараар хандаха байhан тухайнь хэлэхэ гэнэ бэшэб. Энээндэ харюу болгогдон, экономическа, политическэ гү, али сэрэгэй хэмжээнүүд абтаха байна гээд тэмдэглэхэ зэргэтэйб гэжэ Шлесинджер мэдүүлээ.

США-гай обороны министрэй хэлэhэниие Бейрудэй олониитэ, Араб бусад оронууд эрид буруушаагаа.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаhанда. «Уhалуури — ган гасуурые зайсуулха гол арга мүн» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Табадахи, түгэсхэхы: мүрысөөнэй ябаса тухай» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. Һунгуулиие угтуулан. ТАСС-ай hүүлэй шэнэ hонин.

Хоёрдохи хуудаhанда. «Нэгэтэ, бүхы наhан соогоо» — Т. Власовагай очерк. «Туршалга бэелүүлэгдээ» — К. Поповой статья. «Марксистско-ленинскэ hуралсал» — суглуулбари. «Эхэ оронойнмай солдадууд» — бэшэгүүдэй шэнжэлэл.

Гурбадахи хуудаhанда: «Жэл бүри — 300 мэргэжэлтэ» — А. Игумновагай статья. «Михаил Шолоховой хэшээлнүүд» А. Бальбуровай статьягай үргэлжэлэл. Юртэмсэ дэлхэйн hонин.

Дүрбэдэхи хуудаhанда: Нютаг нютагай hонин. Спортоор hүүлэй мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

НОНА НАНА ХОЁР НААДАХАНЬ

Ирина Левитинагай ээлжээтэ ябадалдаа бодолгото боложо hууxадань, Нана Александриягай Москвадахи Шатарай түбэй клубай зал соохоо түргөөр гүйжэ гараад, эсэнгээр диван дээрэ hуушахадань, шатараар дэлхэйн чемпионкотой хэнэй уулзаха байhаниинь «гол сагай» 12-дохи, hүүлшын партида элирхэ ха гэжэ hанахаар байгаа hэн. Ушарынь юуб гэхэдэ, хара хүбүүд айхабтар хүсэн түгэс шэнги байгаа бэлэй. Гэбэшье Ленинградай шатаршан нимэ хүшэр бэрхэшээлтэй байдалhаа гаража, нэмэлтэ табан парти наадаха болоhон байгаа. Одоошье эндэ Александрия илажа гараба. Эдэнэй уулзалга 9:8 тоотойгоор дүүрэбэ. Урда тээнь үнгэргэгдэhэн эхэнэрнүүдэй мүрысөөндэ иимэ шанга тэмсэл болоогүй.

Наадан угаа hонирхолтойгоор дүүрэбэ. СССР-эй гурба дахин чемпионка, дэлхэйн чемпионкотой уулзахын түлөө үнгэргэгдэhэн хоёр нааданда удаа дараалан хабаадагша Александриягай илалта туйлаhаниинь хүлеэгдээгүй бэшэ юм ааб даа. Һонирхолтой юумэниинь юуб гэхэдэ, Грузиин республикын хоёр түлөөлэгшэд, грузин хоёр басагад, Нона Гаприндашвили, Нана Александрия дэлхэйн түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ түрүүшынхеэ уулзаха болоhон байна. Тбилисиин Пионернүүдэй ордонгой шатарай клубай хоёр хүмүүжэмэл, шатарай гайхамшагта багша Вахтанг Карселадзиин хоёр hурагша, англи хэлэ шудалагшад, мүрысөөнүүдтэ ходо ходо уулзажа тэмсэдэг, гэбэшье үнэн хани нүхэд, сэбэр hайхан хоёр залуу эхэнэр уулзажа наадахань гээд нэмэхэ шухала.

Вахтанг Карселадзиин hүүлшын жэлнүүдтэ Нана Александрия тэрэнэй эгээл дуратай шабинь байhан юм. Тэрэ бага классай hурагша ябахадаа, шатарай ехэ бэлигтэй байhанаа харуулжа, 1964 оной ороной чемпионадта 15-тайдаа түрүүшынхеэ хабаадаа hэн. Тиихэдэ Тбилисидэ түрэhэн жаахан басаган 6—7-дохи hууринуудые хубаалдаа бэлэй. Мүрысөөнэй эхиндэ эгээл hайн дүн харуулhанайнгаа түлөө тусхай шанда хүртэhэн юм. Гүнзэгы бодолтойгоор наадажа, олонхи партинуудаа шанга тэмсэлдэ үнгэргэхэдэнь, мэргэжэлтэд гайхаhаншье байха. Саашадаа шатарша басаган орёо бэрхээр наададаг байhанаа олон ехэ ехэ мүрысөөнүүдтэ харуулаа hэн. Дэлхэйн түрүү hуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй уулзалгын Львов хотодо болоhон хахад финалай мүрысөөндэ Марта Шультай уулзахадаа, нимэ арга шадабаряараа илажа гараhан байна.

Нааданайнгаа онол арга хубилгаха, шэнээр хаража үзэхэ шухала гэжэ Нана Левитинатай мүрысэhэнэйнгээ hүүлээр хэлэhэн байха юм. Стратегидэ булюу байhандаа илажа гараа бшуу. Нана али бүхы талаараа hайнаар наададаг шатаршан гэжэ мэргэжэлтэд тоолодог болонхой.

Түгэсхэлэй уулзалгада Нана хүсэл зориг ехэтэй байhанаа харуулаа гээд тэрэнэй тренер уласхоорондын гроссмейстер Бухути Гургенидзе тоолонэ. Һүүлшын, илангаяа шиидхэхы уулзалгануудтаа шүүжэ гарадагаараа онсо шалгардаг шатаршаниие тэрэ илаhэн байна.

Арбан жэлэй турша соо тэрэниие hорижо байhан Гургенидзидэ Нана гүнзэгы сэдьхэлhээ баяр баясхалан хүргэнэ. Мүрысөөнэй урдатээ тэрэ айхабтар ехэ хүдэлмэри хэhэн байгаа. Энээнэй ашаар тэрэ Левитинада орходоо, олон парти гүнзэгы hайнаар мэдэхэ аргатай болонхой. Сагаанаар гү, али харааршье наадажа эхилэмсээрээ, Нана булюу байдалтай болодог байба.

Шатараар дэлхэйн чемпионкын нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха болоhон Нана 25 наhатай юм. 1972 ондо Тбилисиин гүрэнэй университет дүүргээ. Баруун Европын арадуудай хэлэнүүдэй ба литературын факультедтэ hураhан байна. Александрия түрүүшынгээ багшын замаар ябана. Мүнөө тэрэ республикынгаа ниислэлэй Пионернүүдэй ордонгой шатарай кабинедые даагшаар хүдэлнэ. Дэлхэйн чемпионка Гаприндашвили эндэ ходо ходо ерэжэ, зүбшэл заабари үгэдэг юм.

Нона Гаприндашвилитай уулзажа наадахаhаа гадна, СССР-эй арадуудай спартакиадада байгша оной июль hарада Ригэдэ үнгэргэгдэхэ шатарай мүрысөөндэ Нонотой хамта Грузиин командын түлөө hайнаар наадаха хүсэлэнтэй юм.

Шатарай элитэ мэдээжэ шэнжэлэгшэдэй hанамжын ёhоор, Александрия Левитина хоёрой наадан hонирхолтой шанга тэмсэлдэ гүнзэгы удхатайгаар үнгэрhэн байна. Энэнь манай орон дотор эхэнэр шатаршадай мэргэжэл шадабариин ургажа байhые элирхэйлэн гэршэлээ.

Нана Александрия тухай хэлэхэ болоо hаа, Нона Гаприндашвилитай уулзаха мүрысөөндэ тэрэнэй арга боломжо hаяа ехэ гэжэ мэргэжэлтэд сэгнэнэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, өөhэд хоорондынь уулзалгануудта дэлхэйн чемпионка тиимэ ехэ булюу бэшэ: Александрия нэгэ партидаа шүүгдэhэн, табан нааданда тэнсэhэн байха юм.

Виктор ВАСИЛЬЕВ, (АПН).

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита» 10.05 — «Ухаалан зохёогшо» — телевизионно журнал. 10.35 — «Социалис реализм. Литератураар дамжуулга. 11.35 Обществоведени. КПСС — совет обществын хүтэлбэрилхы, залан шэглүүлхэ хүсэн. 12.05 — С. Рахманиновай романснууд. СССР-эй арадай артист Е. Серкебаев дуулаха. 12.20 — «Шатарай hургуули». 12.50 — Һүүлэй hонин. 13.00 — «Зураг бүхэндэнь наран». 13.15 — «Үхибүүдтэ — «Алтан часууд» кинофильм. 14.30 — «Михаил Шолохов» — түрэhөөр 70 жэлэйнь ойдо зорюулагдаhан дамжуулга. 15.35 — «Спортлотогой тираж» (үнгэтэ). 15.45 — Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ Воронежскэ гүрэнэй университедэй дуунай — инструментальна ансамблиин концерт. 16.15 — 16.25 — Забhарлалга. 16.25 — «Олон түмэнэй ленинскэ университет». 16.55 — «Иван Бровкин на целине» кинофильм (үнгэтэ). 18.30 — «Время». 19.00 — Футболоор СССР Югослави хоёрой командануд наадаха. (2-дохи тайм). (үнгэтэ). 19.45 — «Спортлотогой тираж» (үнгэтэ). 19.55 — «Михаил Шолохов». Түрэhөөр 70 жэлэйнь ойдо зорюулагдаhан дамжуулга. 21.00 — «Хүгжэмтэ ажабайдалай hонин».

Улаан-Удэ. 21.45 — Мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ёhоор (буряадаар). 22.05 — Һүүлэй hонин.

«Орбита». 22.15 — «Иван Бровкин на целине» — кинофильм. 23.50 — 24.00 — Забhарлалга. 24.00 — «Время».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Удэ. 20.55 — Телевизионно hонин. 21.15 — «Альтаир» ахалагша классайхидта зорюулагдаhан телевизионно клуб».

«Орбита». 21.45 — «Олон түмэнэй ленинскэ университет». «Хүдөө ажахые тусхай мэргэжэлтэй болголго ба томодхолго» юhэдэхи табан жэлдэ Молдавиин түрүү коллективүүдэй туйлаhан дүй дүршэлhөө.

УНШАГТЫ, *hонирхохол байхат*

УРАГШАТАЙ ТУРШАЛГА

ЗУУ ГАРАН жэлэй урда тээ муфлонууд Европодо олоорон тараhан аад, саашадаа ехэ хохидолдо ороhон юм. Амтатай мяхатай, үнэтэ арhатай байhандань тэдэниие хүнүүд хайрагамгүйгөөр хюдаа. Хоморой эдэ амитадай үсөөхэнинь Сардинида, Корсикодо үлэнхэй.

Һүүлэй хэдэн жэлэй турша соо Польшодо муфлон үсхэборилхэ hэдэлгэнүүд хэгдэжэ. Польшын ой соогуур эдэ яhала hайнаар үдэжэ олошорхо байна гээд туршалганууд элирхэйлэн харуулаа. Буртаг үбhэн гэжэ тоологдодог ургамалнуудаар хооллодог, шэрхи амитад. Тиимэhээ хүдөө ажахыда ямаршье хоро хүргэхэгүй.

ХАРА ДУБ МОДООР...

ЛЕЙПЦИГТЭХИ мебель бүтээдэг фабрикануудай нэгэнэйнь мэргэжэлтэд, эртэ урда сагайхидал адли, үнэтэ хара дуб модоор мебель бүтээхэ технологи зохёобо. Нютагай уурхайнуудhаа хүрин нүүрhэ малтан абахадаа, экскаваторщигуудай олоhон зүйлнүүд мебель бүтээхэдэ хэрэглэгдэнэ. Мянгаад жэлэй турша соо газар доро хэбтэhэн дуб модо үе үе болоод лэ экскаваторой шанагада шагталагдан гаража ерэдэг. Нэгэ хахад метр диаметртэй, 30 метр ута ийм хүү олдошонууд урдаhаа нүүрhэ малтагшадай хүдэлмэридэ hаад хэдэг hэн. Удаан хэбтэжэ харлашаhан иимэ модон арадай ажахыда ехэ туhа хүргэхэ байна.

РЕНЕССАНСЫН ҮЕЫН...

ОРОНОЙ хото городуудта паркнууд соо ургадаг модод Люксембургын бүлэг мэргэжэлтэд шэнжэлхээр шиидэбэ. Эгээл үнэтэ түрэлэй мододы хамгаалан абарха шэнэ техникэ зохёогдоо. Модоной юрын хонхи хүнды соо «пломбо» табихаhаа гадна, химическэ тусхай зүйлөөр үндэhэндэнь нэмэлтэ тэжээл оруулхаар хараалагдана. Олон модод ондоо газарта абаашажа hуулгагдаха байна.

Орон доторхи эгээл үнэтэ липэ модые мэргэжэлтэд түрүүлэн «эмшэлбэ». Иимэ модон Люксембургын баруун-урда хубидахи Клемансе хотодо ургадаг юм. Энэнь 20 гаран метр үндэр. XV зуун жэлэй документнүүд дотор тэрэ дурсагдадаг байна. Иимэ липэ модоной hүүдэртэ сүүдэй хэрэгүүд хаража үзэгдэдэг, шиидхэбэринүүд гаргагдадаг байhан гээд документнүүд соо хэлэгдэнэ.

ХҮДЭЛЖЭ БАЙДАГ АРАЛ

[illegible]

ХУУШАН ХЭРЭМ СООҺОО ОЛДОБО

[illegible]

(ТАСС).

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефон[illegible]
г. Улан-Удэ, ул. Ленина, [illegible]
Телефоны: редактора — 2-54-54, приёмная — 2-54-[illegible], зам. редактора — [illegible], зам. редактора — [illegible], отв. секретаря — [illegible], секретариат — 2-66-76, [illegible] делы: партийной жизни — 2-60-91, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-88, пропаганды и агитации — [illegible], промышленности и строительства — 2-61-35, [illegible] культуры и быта — 2-69-58, писем и [illegible] — 2-60-21, 2-67-81, информации — 2-34-05, [illegible] — 2-56-62, [illegible] бюро — 2-57-63, корректорская — 2-35-95, [illegible] — 2-33-61.

Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-01488. Заказ № [illegible]